

Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland
Bezuidenhoutseweg 50
2594 AW Den Haag
070-30 40 114
info@milieufederatie.nl
www.milieufederatie.nl

Jaarstukken 2013

Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland

JAARVERSLAG

1	Inleiding.....	3
2	Organisatie.....	5
3	Bestuursverslag	6
4	Gebiedsontwikkeling/gebiedscoördinatie	8
4.1	Nieuwe provinciale structuurvisie.....	8
4.2	Monitoring A4 en kwaliteitsprojecten	9
4.3	Havenvisie en uitvoeringsprogramma.....	10
4.4	Tafel van Borging project Mainportontwikkeling Rotterdam	12
4.5	DeTri Platform	13
4.6	Deltaprogramma	14
5	Strategische thema's	15
5.1	Herijking EHS.....	15
5.2	Nieuwe Westelijke Oeververbinding (NWO).....	16
5.3	Overig mobiliteit	17
5.4	Agrarische Natuurlandschappen in het Groene Hart.....	18
6	Groene Haaglanden II	21
7	Groene netwerken versterken	23
7.1	Monitoring beleidsvisie groen	23
7.2	Mooi Zuid-Holland	24
7.3	Samenwerking natuur- en landschapsorganisaties	24
7.4	Participatie groen doet goed	25
7.5	Participatie Groene Motor	26
8	Winst uit milieu.....	27
9	Duurzame en gezonde leefomgeving aan de kust	29
10	Energietransitie Haven en Industrie	31
10.1	Energiebesparing en innovatie	31
10.2	Biobased economy: duurzame grenzen	31
10.3	(bio)LNG als transportbrandstof.....	32
10.4	HIC en Westland	33
11	Energietransitie in de Zuid-Hollandse regio's.....	34
11.1	Windenergie en burgerparticipatie	34
11.2	Nationaal Energieakkoord.....	35
11.3	Hier Opgewekt	36
11.4	Lokaal duurzaamheidsbeleid	37
12	Duurzame bedrijvigheid.....	38
12.1	Kansen voor West.....	38
12.2	Green Economic Forum	39
12.3	Innovatienetwerk Zuidwest Nederland en Lokale Visserijgroep	40
12.4	Convenant op weg naar duurzame bedrijventerreinen	41
12.5	Participatie Nieuw Reijerwaard	41
13	Netwerkondersteuning.....	43
14	Overig	44
14.1	Code maatschappelijke participatie en Omgevingswet	44

JAARREKENING

Algemeen.....	46
Balans per 31 december 2013	49
Staat van baten en lasten over 2013	50
Kasstroomoverzicht	51
Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten	52
Overige toelichtingen en ondertekening.....	62
Controleverklaring	63

BIJLAGEN

Bijlage 1: Nevenfuncties en rooster van aftreden	
Bijlage 2: Verantwoordingsverklaring Raad van Toezicht NMZH	

1 Inleiding

De Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland kijkt terug op een jaar waarin verandering en ontwikkeling centraal hebben gestaan. Met de feestelijke opening van ons pand aan de Bezuidenhoutseweg 50 door de oud-Commissaris van de Koning, de heer Jan Franssen, is op 25 mei 2013 de laatste stap in ons interne ontwikkelingsproces gezet. Wij zijn klaar voor de toekomst. Onze organisatie is nu zo ingericht dat de NMZH in een dynamische en sterk veranderende maatschappelijke context kan blijven werken aan een mooi en duurzaam Zuid-Holland.

De economische crisis stelt ons ook voor nieuwe uitdagingen. Economie en bedrijfsleven staan voor nieuwe opgaven. Dat geeft onzekerheden maar ook nieuwe kansen. Investeren in innovatie, slimme en efficiënte productie en duurzame economie is een van die kansen. Met onze inzet kunnen we zorgen voor nieuwe doorbraken. In 2013 is hard gewerkt om energiebesparing in het Rotterdams haven- en industrieel complex hoger op de agenda te krijgen. Tijdens het Green Economic Forum in december kwam dit allemaal bij elkaar: het Deltaplan Energie-infrastructuur, het actieplan Energie van het Rotterdam Climate Initiative en onze inzet bij het Nationaal Energieakkoord. De gezamenlijke Natuur- en Milieufederaties zijn medeondertekenaar van het Nationaal Energieakkoord en met het bereiken van dit akkoord is door veel partijen een basis gelegd om voor Nederland een onafhankelijke strategische energiepositie op te bouwen die vooral gebaseerd is op de productie van herwinbare energie, energiebesparing en duurzame ontwikkeling. Parallel hieraan zijn projecten gestart voor LNG als transportbrandstof en een reductieprogramma voor stikstofemissies in het Rotterdams haven- en industrieel complex. Projecten die veel kunnen betekenen voor het verbeteren van de luchtkwaliteit in de Rotterdamse regio en voor de reductie van de stikstofdepositie in de Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden. De samenwerking met het Havenbedrijf Rotterdam en Deltalinqs is in 2013 voor deze onderwerpen intensiever geworden. Ook de provincie heeft in haar nieuwe energievisie meer aandacht voor deze onderwerpen opgenomen. Provincie en NMZH kunnen elkaar hierdoor beter versterken.

Ook de energieke samenleving biedt voor ons volop aanknopingspunten. Het aantal burgerinitiatieven op het gebied van energiecoöperaties, voedsel e.d. neemt sterk toe. Individuele gemeenten en groepen van vrijwilligers weten steeds meer de weg naar de NMZH te vinden. We investeren graag in ondersteuning, verbinding en serviceverlening om deze beweging nog meer kracht bij te zetten. Deze inwonerskracht sluit immers aan bij het hart van onze organisatie. Ook binnen overheid en bedrijfsleven zorgen de ontwikkelingen voor een omslag in denken. Co-creatie en samenwerking met maatschappelijke organisaties staat hoog op de agenda. Ook hier ligt voor ons een uitdaging en zijn er kansen voor nieuwe allianties.

Het uitblijven en vooruit schuiven van onze provinciale evaluatie in 2013, zoals twee jaar geleden met Gedeputeerde Staten was afgesproken, gaf grote onzekerheid en zorgen over ons voortbestaan. Ondanks dat wij, zoals uit het onderzoeksrapport van de provincie blijkt, onze prestatieafspraken zijn nagekomen en ons werk doelmatig en effectief uitvoeren, zijn wij opnieuw geconfronteerd met bezuinigingen op ons budget. Daardoor ging de inhoudelijke gedachtewisseling over de inzet van de NMZH in het politieke debat verloren.

Voor 2014 is het subsidieplafond nu teruggebracht naar € 250.000. In drie jaar tijd hebben wij een bezuiniging van € 650.000 op moeten vangen. In 2013 heeft de NMZH moeten laveren tussen de grote maatschappelijk en provinciale vraag en de steeds kleiner wordende provinciale bijdrage. Daarnaast missen wij steeds meer de bestuurlijke steun vanuit de provincie Zuid-Holland voor ons werk. Wij zullen ons moeten herpakken om andere vormen van financiering te vinden voor het werk wat wij in het belang van de Zuid-Hollandse gemeenschap verrichten.

Alle voorgenomen activiteiten en projecten voor 2013 zijn binnen deze context met volle inzet uitgevoerd. Er is veel werk verzet en wij kijken met veel voldoening terug op de resultaten. Ook het financiële resultaat over 2013 is positief. We konden het boekjaar afsluiten met een positief resultaat van € 25.798.

Dit resultaat is mede tot stand gekomen dankzij de goede samenwerking met tal van partijen en natuurlijk ook met het Zuid-Hollandse natuur- en milieunetwerk, onze eigen achterban van 300 aangesloten organisaties. Door samenwerken en het ontwikkelen van slimme innovatieve programma's willen wij ook de komende jaren blijven werken aan een mooi en duurzaam Zuid-Holland.

Ik wens u veel leesplezier bij de terugblik over 2013 en zoals altijd: heeft u ideeën en tips? Of wilt u ons steunen in ons werk? Wij horen het graag via info@milieufederatie.nl

Alex Ouwehand
Directeur

2 Organisatie

Wie zijn wij?

De Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland staat als onafhankelijke en maatschappelijke organisatie voor de belangen van natuur, milieu en landschap in de provincie Zuid-Holland. Wij zetten ons in voor een duurzame ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van de leefomgeving. Het zoeken naar de balans tussen economische-, sociale- en ecologische belangen staat daarbij voorop. Onze activiteiten kennen een sterke focus op het bovenlokale niveau. Lokale natuur- en milieugroepen kunnen namelijk zeer goed de gemeentelijke politiek beïnvloeden. De NMZH richt zich daarom vooral op de bovenlokale problemen die bijvoorbeeld gerelateerd zijn aan snelwegen, industriegebieden, natuurgebieden, kustontwikkeling en oppervlaktewater.

De NMZH voert deze missie uit in het brede maatschappelijke speelveld van bestuurders, ambtenaren, politici, andere natuur- en milieuorganisaties, burgers, lokale groepen en bedrijven. We spelen daarbij in op ontwikkelingen en we willen daarbij een complementaire verbindende rol spelen.

Hoe werken wij?

Milieuvraagstukken worden actief aangepakt en in gezamenlijkheid opgelost. Ons team komt tot passende oplossingen en werkt veelvuldig samen met andere organisaties en overheden. Zo creëren we verschillende invalshoeken en extra slagkracht. Borging van resultaten komt tot stand door met elkaar goede afspraken te maken en deze te monitoren. Het durven nemen van verantwoordelijkheden en elkaar hierop aanspreken zijn daarbij essentiële onderdelen. De NMZH werkt zelf niet met vrijwilligers, maar wel zijn er diverse aangesloten organisaties en initiatieven die zich met veel vrijwilligers belangeloos inzetten voor ons gezamenlijke doel.

Doelstelling

De NMZH fungeert ook als sparringpartner en meedenker van overheden en als spreekbuis van samenwerkingspartijen. We zorgen voor een gestructureerde en gekanaliseerde inbreng van standpunten en argumenten, in het bijzonder bij onderwerpen of ontwikkelingen die bovenlokaal spelen, specifiek zijn voor het regionale en provinciale niveau. In maatschappelijke besluitvormingsprocessen brengen wij kennis en expertise in op het gebied van milieu, duurzaamheid, gebiedsontwikkeling en omgevingskwaliteit. Wij stellen ons constructief op en brengen kennis en expertise bijeen op het gebied van milieu, duurzaamheid, gebiedsontwikkeling en omgevingskwaliteit in maatschappelijke besluitvormingsprocessen. Op zo'n manier dragen wij bij aan de realisatie van een duurzame provincie, waarin het voor iedereen fijn werken, wonen en leven is. Wij doen dat bij voorkeur op een proactieve en positief kritische manier. Hoogst zelden als opponent van overheden in juridische procedures.

3 Bestuursverslag

Samenstelling Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestaat uit negen leden. Op basis van een profiel worden leden van de Raad van Toezicht voorgedragen. Vier leden worden benoemd op voordracht van de regio's binnen het Zuid-Hollandse natuur en milieunetwerk. Vier andere leden worden benoemd op basis van kerncompetenties en provinciale betrokkenheid en een onafhankelijk voorzitter.

De Raad van Toezicht bestond op 31 december 2013 uit de volgende leden:

- Heleen Weening, voorzitter
- Rob van de Laar, penningmeester
- Karel Mulder
- John Steegh, regiovertegenwoordiger West
- Loes Schutte-Postma, vertrouwenspersoon personeel
- Pieter van Alphen
- Rob Schröder, regiovertegenwoordiger Oost

Eind 2013 waren er twee vacatures, regiovertegenwoordiger Rijnmond en Zuid

Een overzicht van de nevenfuncties van de Raad van Toezichtleden en het aftreedschema vindt u in bijlage 1. De verantwoordelijkheidsverklaring bestuursleden is opgenomen in bijlage 2.

Op 25 mei hebben wij tijdens de feestelijke opening van ons nieuwe bureau in Den Haag ook afscheid genomen van Paul Zeef die in verband met een verhuizing uit onze provincie zijn taak als voorzitter moest neerleggen. Paul was in een voor de NMZH zeer roerige periode lid van het bestuur en later Raad van Toezicht. In de begin periode als penningmeester en de laatste 2,5 jaar als voorzitter.

Taken Raad van Toezicht en frequentie vergaderingen

Tot de taken van de Raad van Toezicht behoren het goedkeuren van de begroting, het jaarwerkplan, de jaarrekening en het jaarverslag, alsmede het meerjarenbeleidplan en -begroting. De Raad van Toezicht laat de beleidsvorming en -uitvoering, waaronder het financieel beheer, over aan de directeur en het team. De Raad van Toezicht stelt jaarlijks de begroting, de werkbegroting, het jaarwerkplan, het jaarverslag en de jaarrekening vast, evenals eens in de vier jaar een meerjarenbeleidplan. Daarnaast staat de voortgang van de projecten en de strategische programma's regelmatig op de agenda en worden er strategische kwesties bediscussieerd. In 2013 zijn in totaal 7 Raad van Toezichtvergaderingen gehouden. Uitgangspunt is 6 vergaderingen per jaar.

Wat stond op de agenda?

Naast de reguliere agenda is de verhuizing en organisatieontwikkeling ook in 2013 een regelmatig onderwerp van bespreking geweest. Ook is gekeken naar de pensioenregeling voor het NMZH personeel en heeft een offerte vergelijk plaatsgevonden. De nieuwe pensioenregeling is ingegaan per 1 januari 2014. Alle lopende verplichtingen zijn nu nagelopen en of beëindigd of nieuwe afspraken zijn aangegaan, die zowel tot een kostenreductie hebben geleid als zijn aangepast aan de eisen van deze tijd.

Ook is in 2013 uitgebreid stilgestaan bij de financiële positie van de NMZH. De sterk teruglopende subsidiebijdrage door de provincie Zuid-Holland (bijna € 400.000 in 2 jaar tijd) zetten de organisatie als geheel onder druk. Op basis van de 2 jaar geleden met Gedeputeerde Staten gemaakte afspraken zou in 2013 een brede evaluatie plaatsvinden van het functioneren van de NMZH. Op verschillende momenten is hier binnen de Raad van

Toezicht bij stilgestaan en heeft de voorzitter samen met de directeur hierover overleg gevoerd met de direct verantwoordelijk gedeputeerde. De inhoudelijke evaluatie heeft uiteindelijk niet plaatsgevonden en de Staten hebben het subsidieplafond 2014 e.v. in december verder verlaagd naar € 250.000. In het laatste kwartaal van 2013 heeft de Raad van Toezicht in een extra vergadering de gevolgen van deze drastische bezuiniging besproken en een koers uitgezet om tot nieuwe verdienmodellen te komen.

Zoals met Gedeputeerde Staten was afgesproken is voor 1 juli de halfwegevaluatie opgeleverd om inzicht te geven in de voortgang van ons activiteitenplan 2013 en om de provincie Zuid-Holland de gelegenheid te geven om de in 2011 gemaakte subsidieafspraken te toetsen aan de bijdrage aan het Hoofdlijnenakkoord en de effectiviteit en doelbereik. In 2013 zijn de resultaten van dit onderzoek gedeeld met Provinciale Staten om de verdere subsidierelatie inhoudelijk te bespreken. Ook zijn met alle fractievoorzitters en fractiewoordvoerders gesprekken gevoerd ter voorbereiding op de evaluatie.

Bureau

Het bureau van de NMZH bestaat per 31 december 2013 uit een directeur (0,8 fte), 5 medewerkers (4,3 fte) en administrateur (0,2 fte). Onderstaande personen waren op die datum in dienst van de NMZH:

- Alex Ouwehand, directeur
- Bert Bakker, Regisseur Energie, Water en Kust
- Danny Eijsackers, Regisseur Ruimtelijke Ordening, Natuur, Landschap en Leefbaarheid
- Susanne Kuijpers, Coördinator Samenwerking Achterban
- Sonja Raaijmakers, Communicatieadviseur
- Jhaishri Hanoeman, Secretariaat
- Germ van der Werf, Administrateur

CBF keur en ANBI status

De NMZH is een goede doel en in bezit van een CBF-Keur. Met het CBF-Keurmerk laten wij zien dat er sprake is van een verantwoorde manier van fondsenwerving en besteding. De ANBI status hebben wij ontvangen omdat we ons minstens 90% inzetten voor een algemeen nut. De Raad van Toezicht leden hebben allen in een verklaring de volgende principes onderschreven:

- Binnen de instelling dient de functie 'toezicht houden' duidelijk te zijn gescheiden van het 'besturen' dan wel van de 'uitvoering'.
- De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstelling.
- De instelling streeft naar optimale relaties met belanghebbenden.

In een verantwoordingverklaring van het Bestuur wordt beschreven hoe de NMZH invulling geeft aan deze principes. Deze verklaring is als bijlage 2. bij dit jaarverslag te vinden.

Code Wijffels

Het bestuur van de NMZH hanteert de Code Wijffels voor goed bestuur van goede doelen. We onderschrijven het belang van een goed gefundeerd maatschappelijk vertrouwen en volgen dan ook de aanbevelingen van de commissie Wijffels.

4 Gebiedsontwikkeling/gebiedscoördinatie

De groei van de bevolking, de economie, de bedrijvigheid en de mobiliteit legt voortdurend beslag op de open en groene ruimte. Dit gaat gepaard met een groeiende belasting van het milieu en verlies aan natuur en landschapskwaliteit. De problemen gelden zeker voor Zuid-Holland, de dichtstbevolkte provincie en de economische motor van Nederland. Door deze ontwikkelingen staan de leefbaarheid en leefomgeving onder constante druk. Bij gebiedsontwikkeling, structuurvisies en ruimtelijke plannen zal daarom altijd gezocht moeten worden naar een optimale balans tussen ecologie en economie. In onze provincie mogen waardevolle cultuur(-historische) landschappen en natuurwaarden niet verloren gaan. Ook moet voorkomen worden dat de milieubelasting van de leefomgeving verder toeneemt.

De NMZH kiest ervoor om bij gebiedsontwikkeling als strategische partner aan tafel te zitten en zo proactief bij te dragen aan de duurzame inrichting van Zuid-Holland. Vanuit het natuur- en milieubelang brengen wij standpunten en ideeën naar voren om zo het beleid en de ruimtelijke plannen natuur en milieu-inclusief te maken. Ook geven wij gevraagd en ongevraagd advies bij provinciale en regionale ruimtelijke plannen. Daarnaast reageert de NMZH op vragen van het Zuid-Hollandse natuur- en milieunetwerk en overige belanghebbenden. Het uiteindelijke doel is om vanuit de samenleving noodzakelijke plannen zodanig te helpen ontwikkelen en te verrijken dat de belangen van natuur, milieu, landschap en open ruimte een volwaardige plaats krijgen bij de duurzame inrichting van Zuid-Holland. In 2013 is de NMZH bij de volgende ruimtelijke ordeningsplannen en gebiedsontwikkelingsprojecten betrokken:

4.1 Nieuwe provinciale structuurvisie

Onderwerp en resultaatverplichting

De provinciale structuurvisie zal geheel vernieuwd gaan worden en krijgt een tijdshorizon tot 2030. De visie bevat de hoofdlijnen voor het ruimtelijk beleid in Zuid-Holland. Tevens zal het een integrale visie worden op zowel ruimte als bereikbaarheid. Het provinciale RO- en bereikbaarheidsbeleid is van groot belang voor de NMZH en haar achterban en raakt alle thema's met betrekking tot de leefomgeving: van biodiversiteit tot duurzame energie. De NMZH wil samen met haar achterban dan ook nauw betrokken zijn bij het opstellen van dit nieuwe beleid. De provincie faciliteert deze betrokkenheid deels al zelf door het opzetten van een interactief proces. De NMZH zal hier deel aan nemen, maar daarnaast haar aangesloten organisaties ook betrekken bij dit onderwerp.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

De NMZH heeft deelgenomen aan de diverse bijeenkomsten van de provincie over de structuurvisie (startbijeenkomst, gebiedsbijeenkomsten, koersbijeenkomst, afsluitende bijeenkomst). Om gedragen input te kunnen leveren m.b.t. de op te stellen structuurvisie, heeft de NMZH in afstemming met de aangesloten organisaties een lijst opgesteld met uitgangspunten die ook aan de provincie is aangeboden. Met betrekking tot het onderdeel mobiliteit/bereikbaarheid is daarnaast nog specifieke input geleverd. De NMZH onderhoudt daarnaast ook directe contacten met de provincie over dit onderwerp. Op de koersnotitie is, mede op basis van de input en ideeën uit ons netwerk, een positief kritische reactie opgesteld waar ook publiciteit omheen is gegenereerd en die onder de aandacht is gebracht bij de Statenleden door in te spreken bij de commissievergadering.

Het ambtelijke concept van de visie ruimte en mobiliteit is geanalyseerd en er is een expert meeting georganiseerd met deskundigen van kennisinstellingen, universiteiten en betrokken ambtenaren van de provincie. De opbrengst aan kennis uit de expertmeeting gebruikt de NMZH bij activiteiten en lobby met betrekking tot de verdere inspraak en besluitvorming over de structuurvisie.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

In het hoofdlijnenakkoord wordt aangegeven dat de provinciale structuurvisie de basis is voor het ruimtelijk beleid. In de structuurvisie wordt gestuurd op een ruimtelijke inrichting van Zuid-Holland waarbij wonen, werken en recreëren op elkaar worden afgestemd. Ten behoeve van de nieuwe structuurvisie wil de NMZH inzetten op een duurzaam en gedragen ruimtelijk beleid waarbij ruimtelijke kwaliteit die toekomstvast is voorop staat.

4.2 Monitoring A4 en kwaliteitsprojecten

Onderwerp en resultaatverplichting

Doel is om bewoners te betrekken bij de inpassing van de A4 en de bijbehorende kwaliteitsprojecten en ervoor te zorgen dat deze volgens afspraken uitgevoerd worden. Dit gebeurt door middel van bijeenkomsten met bewoners, een website, informatieverstrekking en het fungeren als meldpunt voor iedereen die iets opvallends signaleert m.b.t. de aanleg van de weg. Tevens is de NMZH opnieuw toegetreden tot de IODS adviescommissie.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

Bewoners uit het Midden-Delflandgebied en omgeving die betrokken zijn bij alles wat speelt rondom de A4 hebben zich gegroepeerd in de Stichting Batavier. Vanuit die stichting richten zij zich op het monitoren van de afspraken die gemaakt zijn over de aanleg van de A4 en flankerende projecten en die zijn vastgelegd in het tracébesluit, de bestuurlijke overeenkomst en het IODS convenant. NMZH neemt geen deel in deze Stichting, maar ondersteunt dit initiatief. Maandelijks zijn er bijeenkomsten die de NMZH faciliteert met bewoners uit het gebied en wordt de stand van zaken rond de uitvoering van de aanleg van de weg en de kwaliteitsprojecten doorgenomen. De Stichting Batavier heeft een eigen website waarop informatie wordt gedeeld en waar wordt gecommuniceerd over de activiteiten, zie www.stichtingbatavier.nl. Vanuit de Stichting Batavier zijn er via brieven en gesprekken regelmatig contacten met betrokken gemeenten (wethouders en ambtenaren), provincie, Rijkswaterstaat, aannemer A4ALL en andere betrokkenen. Daarnaast onderhoudt de Stichting Batavier nauwe contacten met de achterban van bewoners in het gebied (het adressenbestand telt ruim 1500 mensen). Stichting Batavier vormt het centrale en onafhankelijke punt waar bewoners met vragen en meldingen rond de aanleg van de A4 terecht kunnen. Vanuit Stichting Batavier nemen diverse betrokkenen deel aan de Klankbordgroepen van Rijkswaterstaat. In 2013 is de NMZH zelf opnieuw toegetreden tot de IODS adviescommissie. De NMZH wil waar mogelijk een constructieve bijdrage leveren aan het nakomen en uitvoeren van de afspraken die gemaakt zijn over de inpassing van de weg en de flankerende kwaliteitsprojecten. Tevens zorgt de NMZH voor een gestructureerde inbreng van relevante geluiden vanuit het veld die zij via de Stichting Batavier en uit haar netwerk ontvangt.

Via haar deelname aan de IODS adviescommissie, zorgt de NMZH ervoor dat alle waarnemingen van de 'oren en ogen in het veld' in de vorm van de Stichting Batavier en achterban via het daarvoor bestemde formele gremium bij bestuurders en stakeholders onder de aandacht komen. Alle betrokkenen bij het IODS hebben bepaalde afspraken over inpassing en gebiedskwaliteit onderkend en hebben er dus ook baat bij dat deze nagekomen worden. Dit kan het beste door de samenleving zelf in het veld gemonitord worden. Bovendien zorgt het betrekken van de samenleving van het nakomen van de afspraken ervoor dat er uiteindelijk een legitiem proces doorlopen wordt. In de eerste helft van 2013 heeft de NMZH in de IODS adviescommissie aangeboden om een bijdrage te leveren t.a.v. de uitvoering van de afspraken omtrent het agrarisch natuurbeheer in Midden-Delfland.

Ook heeft zij aangegeven dat een mogelijke snelheidsverhoging op de A4 de afspraken over lucht en geluid in gevaar kan brengen en dat het dus voor alle betrokkenen van belang is om hier meer duidelijkheid over te krijgen. Hierover heeft de NMZH tevens een brief gestuurd aan de voorzitter van de IODS adviescommissie.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

De A4 en het IODS komen niet specifiek terug in het hoofdlijnenakkoord omdat het hier niet gaat over besluitvorming, maar de uitvoering van beleid en eerdere genomen besluiten en gemaakte afspraken. Wel wordt in het hoofdlijnenakkoord gepleit voor goede inpassing van toekomstige infrastructuur. Om goede inpassing van toekomstige infrastructuur in de besluitvorming op te nemen, zal bij de uitvoering van eenmaal genomen besluiten dat deze goede inpassing en flankerende maatregelen ook inderdaad worden uitgevoerd zoals is afgesproken. Monitoring vanuit het veld zorgt ervoor dat de gemaakte afspraken ook daadwerkelijk maatschappelijk geborgd kunnen worden.

4.3 Havenvisie en uitvoeringsprogramma

Nu de Havenvisie 2030 is vastgesteld komt het aan op realisatie van de visie. De NMZH heeft zich in 2011 en 2012 ingespannen om de intrinsieke verduurzaming van de Rotterdamse haven en de verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving goed verankerd te krijgen in de visie en de uitwerking hiervan. De NMZH zet zich in om als maatschappelijke partner een rol te blijven spelen in de uitvoering van deze visie en het borgen en monitoren van de gemaakte afspraken. De NMZH zoekt daarbij een rol als spil in haar netwerk van natuurpartners in Zuid-Holland, haar netwerk van landelijke organisaties en haar lokale netwerk. Waar nodig zoekt de NMZH aansluiting bij DelTri, Zuidwestelijke Delta en Deltaprogramma.

Het tot stand komen van de Bestemmingsplannen Haven (Botlek/Vondelingenplaat; Europoort; Maasvlakte 1) is daarbij in 2013 een belangrijk aanknopingspunt. Met de direct betrokken ambtenaren en het Havenbedrijf Rotterdam heeft veelvuldig overleg plaatsgevonden. NMZH heeft het voortouw genomen om in januari 2013 een zienswijze in te dienen tijdens het vooroverleg en in augustus 2013 bij de ter inzage legging van het ontwerp van de bestemmingsplannen, het MER en Passende Beoordeling. In deze zienswijze is vooral ingegaan op de milieugebruiksruimte in relatie tot stikstofdepositie. Ook heeft de NMZH in november en december 2013, vanuit haar zienswijze ingesproken en gelobbyd bij de commissies en de gemeenteraad van Rotterdam, die de bestemmingsplannen behandelden. Op 19 december zijn de bestemmingsplannen vastgesteld. Hierna zijn de bestemmingsplannen voor commentaar aan het Rijk en de provincie aangeboden. De zienswijzen zijn samen opgesteld en ingediend namens Natuurmonumenten, Zuid-Hollands Landschap, Staatsbosbeheer, Duinbehoud, Rotterdams Milieucentrum en Milieudefensie. Daarin pleiten de NMZH en haar natuurpartners voor:

- Meer aandacht voor de rol van het Havenbedrijf Rotterdam (HbR) bij het stimuleren en faciliteren van duurzaamheid en energiebesparing;
- Integrale monitoring, aansluitend bij de Havenvisie 2030 en Tafel van Borging;
- Aanpak van de stikstofdepositie en de vermindering van stikstofemissies. Met name in relatie tot een te hoge belasting met stikstof (ruime overschrijding Kritische Depositie Waarden) van de N2000-gebieden in de duingebieden (Goeree, Voorne, Solleveld-Kapittelduinen) en de aantasting van de natuurwaarden.

NMZH heeft naast het onderstaand "Top-overleg" nog drie overleggen met het HbR gehad om bovenstaande onderwerpen te bespreken. Na overleg begin mei tussen HbR en NMZH is een expertmeeting over stikstofdepositie gehouden op 23 mei samen met NM, ZHL, SBB en Duinbehoud over de (on)mogelijkheden van het reguleren van stikstofemissies via de bestemmingsplannen in het havengebied en het omgaan met de consequenties voor het

beheer van natuurgebieden. Ook heeft, in het kader van de Tafel van Borging, een overleg plaatsgevonden tussen de maatschappelijke partners over de ontwikkeling van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS), waarbij ruimte voor natuurwaarden en voor economische ontwikkeling beiden aanwezig moeten zijn. Vanuit de Natuur- en Milieu Organisaties wordt de nadruk gelegd op het sterk verminderen van de emissies van stikstof als belangrijke basis om de depositie in N2000-gebieden te verlagen. Zonder dat is het beheer van deze gebieden door de terreinbeherende organisaties dweilen met de kraan open.

In reactie op de kritische insteek van de NMZH en haar partners heeft B&W van Rotterdam in haar beantwoording van de zienswijzen op de ontwerp-bestemmingsplannen aangegeven dat het HbR, samen met en deels vooruitlopend op de PAS werkt aan een nieuw instrumentarium om de stikstofproblematiek beheersbaar te maken. Voorstellen van natuur- en milieuorganisaties in dat kader worden ten eerste verwelkomd, aldus B&W. NMZH heeft in haar inspraak richting gemeenteraad deze handschoen opgepakt en gepleit voor een goed emissiereductieprogramma en daaraan gekoppelde monitoring. B&W heeft hierover op 19 december in een brief toegezegd hoe hiermee om te gaan. Tevens heeft NMZH met het HbR een afspraak gemaakt om in het eerste kwartaal van 2014 te verkennen hoe een onderzoeks-, uitvoerings- en monitoringprogramma voor de reductie van stikstofemissies kan worden ontwikkeld in samenwerking tussen HbR, bedrijfsleven en natuur- en milieuorganisaties. Daarbij gaat het om emissies van industrie, scheepvaart en overig transport.

Uit de gesprekken met het HbR over energiebesparing en duurzaamheid is de afspraak voortgekomen om gezamenlijk een Green Economic Forum 2013 te organiseren. De NMZH is betrokken bij de duurzame dialoog in de haven. Naast lusten heeft de onmiddellijke omgeving ook lasten van de havenexploitatie. Lokale overheden, NMZH en HbR hebben deze geïnventariseerd en werken gezamenlijk aan oplossingen met een verbeterprogramma. De NMZH zet daarbij ook in op het verbeteren van de monitoring en het opzetten van een vernieuwde integrale monitoring voor de gehele Rotterdamse haven. Over de samenhang en afstemming van monitoringrapportages in het havengebied heeft de NMZH in oktober 2013 ook gesproken met DCMR.

Op 25 maart vond een eerste Top-overleg plaats tussen het management van het HbR en van de NMZH, Natuur en Milieu, Milieudefensie, WNF, Natuurmonumenten en Greenpeace. Inzet van het overleg was de verduurzaming van de haven. Het overleg resulteerde in nadere afspraken voor samenwerking met betrekking tot verduurzaming van de haven. Het tweede Top-overleg vond plaats op 21 oktober 2013. Hierin werd afgesproken prioriteit te leggen bij een gezamenlijke inzet op energiebesparing en het structureel verminderen van de stikstofdepositie.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Versterking van de regionale economie en verduurzaming van de energievoorziening is vanuit het hoofdlijnenakkoord uitgewerkt in de Beleidsvisie Regionale economie en energie 2012-2015. De provincie Zuid-Holland streeft naar een duurzame, economische topregio, waarbij schone technologie en biobased economy belangrijke pijlers zijn. De haven als Mainport Rotterdam is een belangrijk speerpunt in dit streven.

4.4 Tafel van Borging project Mainportontwikkeling Rotterdam

Maasvlakte 2 maakt onderdeel uit van het project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR). Dit project heeft een dubbele doelstelling. Het biedt ruimte voor economische ontwikkeling en vergroot daarnaast de leefbaarheid in de regio Rijnmond. Verduurzaming van industrie en transport, verbetering van de milieukwaliteit en verbetering en aanleg van natuur- en recreatiegebieden zijn onderdeel van enkele tientallen projecten op de Maasvlakte 2 en in en rond de regio Rijnmond. Deze projecten zijn vastgelegd in het document Visie en Vertrouwen (mei 2008), waarbij overheidspartijen, Havenbedrijf Rotterdam, werkgeversorganisaties en natuur- en milieuorganisaties overleggen over de borging van de resultaten.

In 2013 zijn, net als in afgelopen jaren, twee bijeenkomsten van de Tafel van Borging gehouden. Op 30 mei vond een vergadering plaats inclusief een bezoek aan het Buytenland van Rhoon. De ambtelijke voorbereidingsvergadering vond plaats op 16 mei. Ons advies over stikstofdepositie stond centraal bij deze eerste bijeenkomst.

Samen met natuurorganisaties heeft de NMZH gewerkt aan een adviesvoorstel voor stikstofdepositie. Over het voorstel is uiteindelijk geen overeenstemming bereikt binnen de Tafel van Borging. De impact van Maasvlakte 2 is echter nog te klein om grote invloed te hebben op de vermindering van stikstofemissies en –depositie, anders dan de insteek op duurzaamheid bij nieuwe vestigingen. Wel is een expertmeeting gehouden met de PAS-specialisten van het Ministerie van I&M en de provincie Zuid-Holland om visies en meetresultaten te delen en tot een gezamenlijke inzet te komen vanuit het Ministerie van I&M. Op 30 mei is een advies uitgebracht aan de Tafel van Borging als resultaat van een onderzoek naar het behoud van openbaar vervoer op de Maasvlakte 2 in de zomermaanden.

Bureau Berenschot heeft een PMR evaluatierapport opgeleverd aan de Tweede Kamer (2e helft 2013). De NMZH heeft haar ervaringen en inbreng in het PMR proces hierbij ingebracht. Inmiddels is dit rapport afgerond en heeft reflectie plaatsgevonden met de NMZH over de eindconclusies. De NMZH conclusie dat de PMR aanpak navolging verdient is goed verwoord. Er valt van de opgedane ervaringen voor overheid en maatschappelijke organisaties veel te leren.

NMZH heeft daarnaast een inzet geleverd om tot een integrale monitoring te komen gekoppeld aan de Havenvisie. Nu vindt monitoring per onderdeel plaats en ontbreekt de samenhang om tot bredere afwegingen en conclusies te komen die kunnen helpen bij de exploitatie en het beleids- en visievormingsproces. Met het Havenbedrijf Rotterdam wordt dit nu verder uitgewerkt. Op

7 november zijn de voortgangsrapportages van het Havenbedrijf Rotterdam (Monitorings- en Evaluatieprogramma plus) en overheidspartijen (Integrale Rapportage) besproken. De ambtelijke voorbereidingsvergadering vond plaats op 23 oktober.

Nu de aanleg van Maasvlakte 2 is voltooid en feestelijk in gebruik is genomen richt de aandacht zich op de duurzame invulling van het gebied met terminals en duurzaam chemiecluster. De ingebruikname van de duurzame ingerichte terminals is voorzien in 2014. De werkzaamheden vorderen gestaag. Invulling van het duurzame chemiecluster is een belangrijke opgave voor de komende jaren, waarbij naar integratie gezocht moet worden tussen duurzame energie, biobased en circulaire economie. In 2014 zal de Tafel van Borging in haar eerste bijeenkomst hier aandacht aan geven. NMZH constateert met steeds grotere zorg dat de uitbreiding van 750 ha nieuwe natuur en recreatie moeizaam verloopt. Met name bij het Buytenland van Rhoon is het draagvlak in de streek volledig weggefallen. Er is een patstelling ontstaan. Ook in de media is hieraan aandacht besteed. Dit leidde in de Tweede Kamer tot de motie Heerema op 3 december om onderzoek te doen naar alternatieve locaties. Naar aanleiding hiervan is in december nader overleg geweest over een extra Tafel van Borging begin 2014. Bespreking binnen en tussen provincie Zuid-Holland en Rijk leidde tot nader onderzoek door oud-minister Cees Veerman. De NMZH wil

vasthouden aan de PMR afspraken (PKB en dubbele doelstelling). Maar wij kunnen ons voorstellen dat de plannen moeten worden aangepast om meer draagvlak te creëren. Als dit binnen de afgesproken kaders blijft moet dat mogelijk zijn, zoals dat met instemming van de NMZH al 3 keer eerder ook na bemiddeling is gebeurd.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

De provincie neemt, als een van de overheidspartijen, deel aan de Tafel van Borging en is betrokken bij diverse projecten van het programma. De uitbreiding van de Maasvlakte biedt de mogelijkheid invulling te geven aan een duurzame, economische topregio gekoppeld aan een verbetering van de leefkwaliteit en biodiversiteit.

4.5 DelTri Platform

Onderwerp en resultaatverplichting

De NMZH maakt deel uit van het DelTri platform. Dit bestuurlijke platform staat voor 'Rijnmond en de Zuidwestelijke Delta', bestaande uit drie regio's (Rotterdam, Drechtsteden en West-Brabant) met drie urgente opgaven (economisch cluster, duurzame bereikbaarheid en kwaliteit leefomgeving) en tripartiete samenwerking (overheid, marktpartijen en maatschappelijke organisaties). De NMZH zet zich, samen met de Brabantse Milieufederatie (BMF), binnen dit platform in voor het realiseren van de dubbele doelstelling waarbij economische ontwikkeling hand in hand gaat met het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

Ten behoeve van de dubbele doelstelling heeft de NMZH in de eerste helft van 2013 samen met de BMF een visie opgesteld op een duurzame ontwikkeling van de regio Rijnmond- en Zuidwestelijke Delta richting de toekomst: 'Samen werken aan een vitale delta'. Deze visie is begin juni gepresenteerd aan de partners van het DelTri platform. Tevens is Peter van der Velden, burgemeester van Breda, tot bestuurlijk trekker benoemd voor de duurzaamheidsdoelstellingen. Onder leiding van deze trekker zal de visie nader worden uitgewerkt. Hiertoe hebben in de tweede helft van 2013 2 bestuurlijke en 5 ambtelijke overleggen plaatsgevonden. Er zal begin 2014 een uitvoeringsprogramma opgesteld gaan worden dat hoort bij de visie 'Samen werken aan een vitale delta'. Tevens is afgesproken dat de partners van het DelTri platform de visie en de aanbevelingen hieruit mee zullen nemen in de opgaven vanuit DelTri.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

De inzet van de NMZH binnen het DelTri platform sluit aan bij de opgave om het goede te behouden en de provincie waar dat nodig is te verbeteren voor toekomstige generaties. Het is de meest dichtbevolkte provincie, de economische motor van Nederland en het moet ook voor de toekomst een prachtige provincie blijven om te wonen, werken en recreëren.

4.6 Deltaprogramma

Onderwerp en resultaatverplichting

Om Nederland voor volgende generaties veilig en leefbaar te houden en de kansen die water biedt optimaal te benutten, werken het Rijk en regionale overheden aan het Nationaal Deltaprogramma. Dit programma bestaat uit een reeks concrete projecten die ervoor moeten zorgen dat ons land wordt behoed voor overstromingen. Daarnaast moeten ze de zoetwatervoorziening veiligstellen. Het Nationaal Deltaprogramma bestaat uit negen samenhangende deelprogramma's. Voor het borgen van de natuur- en milieubelangen en de ruimtelijke kwaliteit is de NMZH als partner betrokken bij drie deelprogramma's: Rijnmond-Drechtsteden, Zuidwestelijke delta en Kust.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

Binnen het deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden is de thematafel Ecologie, Natuur en Recreatie in de eerste helft van 2013 drie keer bijeengekomen en de Maatschappelijke Adviesgroep twee keer. Op 15 april heeft de Maatschappelijke Adviesgroep een gezamenlijk advies uitgebracht naar de stuurgroep Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden en de Deltacommissaris. Dit advies was gericht op de standpuntbepaling voor de te volgen voorkeursstrategieën, aangevuld met adviezen over onderwerpen die daarin nog niet aan de orde komen. Ook is verder aandacht besteed aan de effectbepaling voor kansrijke strategieën. Bij de thematafel is stilgestaan bij de Ecologische Stippenkaart, sedimenthuishouding en meekoppelkansen en heeft de NMZH aandacht gevraagd voor vooroeverontwikkeling en rivierverruiming als bijdrage aan de waterveiligheid. In dialoog met de stuurgroep is extra aandacht gegeven aan de meekoppelkansen voor natuur, milieu en recreatie. Juist omdat waterveiligheid en leefomgevingskwaliteit en ruimtelijke inrichting onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden biedt dit kansen om werk met werk te maken. De maatschappelijke Adviesgroep is in 2013 in totaal 7 keer bij elkaar gekomen en heeft in januari 2014 haar eindadvies aan de stuurgroep uitgebracht.

Voor het deelprogramma Zuidwestelijke Delta hebben begin dit jaar de natuur- en milieuorganisaties in dit gebied hun krachten gebundeld in de Coalitie Delta Natuurlijk. Binnen deze coalitie heeft de NMZH in de eerste maanden van 2013 een bijdrage geleverd in de beschrijving van de natuurvisie voor de Deltabekkens. Dit is gebeurd op verzoek van de directeur van dit deelprogramma. In de eerste helft van 2013 zijn een tweetal themadiscussies georganiseerd: nutriëntenstromen en schelpdierteelt en visserijverduurzaming in de Deltawateren. Er is een gezamenlijke reactie uitgegaan naar het Ministerie van EZ over de N2000 aanwijzingsbesluiten voor de Grevelingen en een advies aan de Stuurgroep Deltaprogramma Zuidwestelijke Delta over de kansrijke strategieën voor dit deelprogramma. Verder is een inbreng geleverd bij de voortgang van de Rijksstructuurvisie Grevelingen-Volkerak-Zoommeer. In totaal is de coalitie Delta Natuurlijk 8 keer bijeengekomen. Ook zijn twee bijeenkomsten georganiseerd met het Ministerie van Economische Zaken op DG-niveau.

Voor het deelprogramma Kust ligt voor de NMZH de prioriteit bij de Hollandse Kust. Hiervoor wordt nauw samengewerkt met onze collega's van Milieufederatie Noord-Holland (MNH). MNH neemt ook namens NMZH deel aan de overleggen. De NMZH heeft bij 4 adviesaanvragen een bijdrage geleverd bij de totstandkoming van het eindadvies Nationale Visie Kust van het Overlegorgaan Ministerie Infrastructuur & Milieu (OIM).

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Onze inzet sluit aan bij de opgave om het goede te behouden en de provincie waar dat nodig is te verbeteren voor toekomstige generaties. Het is de meest dichtbevolkte provincie, de economische motor van Nederland en het moet ook voor de toekomst een prachtige en veilige provincie blijven om te wonen, werken en recreëren.

5 Strategische thema's

Vanuit onze doelstelling willen wij gericht werken aan een mooi en duurzaam Zuid-Holland. Daarbij zoeken we aansluiting bij de onderwerpen op de provinciale agenda. Beïnvloeding van standpunten en de besluitvorming heeft dan het meeste effect. In het meerjarenbeleidplan 2011-2015 hebben wij de keuze gemaakt om te werken aan een viertal strategische thema's. Een duidelijke keuze om onze beperkte middelen zo efficiënt en effectief mogelijk in te zetten.

De vier strategische thema's en de visie daarachter zijn:

1. Ruimtelijke ontwikkeling: zorgvuldig evenwicht tussen stad en land
2. Economische ontwikkeling: duurzaam en verantwoord
3. Mobiliteit: naar een duurzame bereikbaarheid
4. Natuur

Voor deze strategische thema's zijn uitvoeringsprojecten voor 2013 uitgewerkt. De ontwikkelingen in het werkveld en de trends in de samenleving, maar ook de beleidsinzet van de provincie Zuid-Holland voor 2013 stonden centraal bij het maken van deze keuzes.

5.1 Herijking EHS

Onderwerp en resultaatverplichting

In 2012 heeft grotendeels de discussie plaatsgevonden over de strategische beleidsvisie groen. Onderdeel hiervan is de herijking van de EHS. In 2013 is de realisatiestrategie t.b.v. de EHS aan de orde gekomen en moest de herijkte EHS verankerd worden in een herziening van de PSV. Nadat in 2012 de NMZH samen met andere partijen al flink heeft ingezet op dit onderwerp in het besluitvormingsproces rond de beleidsvisie groen, werd in 2013 deze inzet voortgezet op de realisatiestrategie van de EHS en de besluitvorming over de ruimtelijke doorvertaling hiervan.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

Hoewel ook de NMZH het betreurt dat een herijking van de EHS nodig was door een gebrek aan middelen, heeft zij begrip getoond voor het feit dat ook het onderwerp natuur niet buiten schot kan blijven in tijden van bezuinigingen en voor de afspraken die zijn gemaakt met het Rijk. De NMZH is wel van mening dat dit niet mag leiden tot een afzwakking van de natuur- en biodiversiteitsdoelen of tot onomkeerbare besluiten met negatieve effecten op de natuur op lange termijn. Om tot een realistische, uitvoerbare maar tevens ambitieuze strategie t.a.v. de EHS te komen, heeft de NMZH binnen het platform Groene Partners meegewerkt aan het opstellen van een advies over planologische bescherming van de herijkte EHS en over de uitvoeringsstrategie. Dit advies is in juni aangeboden aan de provincie.

Gedurende dit traject heeft steeds afstemming met het Zuid-Hollandse netwerk van natuurorganisaties plaatsgevonden. In de zomer heeft de NMZH mede namens de TBO's een zienswijze ingediend op de herziening van de structuurvisie die de provincie had uitgewerkt t.b.v. de verankering van de herijking van de EHS in het ruimtelijk beleid. De NMZH heeft hierin gepleit voor een betere bescherming van natuurwaarden in gebieden van de herijkte EHS, waarvoor nog geen zicht is op realisatie (de strategische reservering), maar ook van gebieden met bijzondere natuurwaarden (zoals weidevogelgebieden) die zijn afgevallen. Ook heeft de NMZH gepleit voor het voorstel van NM en van SBB om een beperkte oppervlakte voor afronding van specifieke gebieden en voor verbindingzones alsnog in de herijkte EHS te houden. Hierbij is ook samen met gemeenten opgetrokken. In de aanloop naar de besluitvorming is ook bij Statenleden gelobbyd om de speerpunten uit de zienswijze onder de aandacht te brengen.

Dit is bijvoorbeeld gebeurd door lobbygesprekken met de verschillende fracties en door in te spreken op de hoorzitting over de herziening van de structuurvisie.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

De provincie geeft in het hoofdlijnenakkoord aan in te zetten op de kwaliteit van het vestigingsklimaat en het leefklimaat, recreatieve groenprojecten en landschap. Het beleid met betrekking tot deze zaken wordt vastgelegd in de beleidsvisie groen. De activiteiten met betrekking tot dit onderwerp van de NMZH richten zich dus direct op een vertaling van het hoofdlijnenakkoord in beleid en de uitvoering van dat beleid.

5.2 Nieuwe Westelijke Oeververbinding (NWO)

Onderwerp en resultaatverplichting

De aanleg van de Blankenburgtunnel zonder afdoende inpassing is een grote bedreiging voor natuur, recreatie en leefbaarheid in en rond Midden-Delfland: de groene long van de zuidelijke Randstad. Bovendien is de verkeerskundige meerwaarde van de weg volgens onderzoek van CE Delft in opdracht van de NMZH minimaal. Met bewoners pleiten wij voor een integrale, robuuste oplossing van het bereikbaarheidsprobleem waarbij de effecten niet eenzijdig afgewenteld worden op de leefomgeving.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

Eind 2012 heeft de Tweede Kamer ingestemd met de bestuurlijke voorkeur van de minister voor de Blankenburgtunnel. Tevens is er besloten dat het Rijk 25 miljoen euro extra beschikbaar stelt voor inpassing. In april is de Ontwerp-Rijksstructuurvisie waarin de keuze voor de Blankenburgtunnel is opgenomen te inzage gelegd. Vanaf het voorjaar is er door Rijkswaterstaat met betrokken partijen gewerkt aan het opstellen van een ambitiedocument over de vormgeving van de weg en is onder voorzitterschap van Jeanette Baljeu als portefeuillehouder van de Stadsregio gewerkt aan het opstellen van een inpassingsvisie. Iedere 2 á 3 weken zijn door NMZH en lokale groepen bijeenkomsten georganiseerd om de stand van zaken door te spreken. Informatie over het dossier, analyses van beleidsdocumenten, actueel nieuws en informatie over de activiteiten van de samenwerking zijn steeds gepubliceerd op de website www.vitaalmiddendelfland.nl.

Met betrekking tot de ontwerp-Rijksstructuurvisie NWO heeft NMZH samen met andere natuur- en milieuorganisaties en bewonersorganisaties een zienswijze opgesteld. Richting de behandeling van de structuurvisie in de Tweede Kamer is gezamenlijk gelobbyd. Hiertoe zijn lobbygesprekken gevoerd, inhoudelijke analyses uitgevoerd, notities opgesteld, deskundigen van kennisinstituten geraadpleegd etc.

Wat de inpassing van de Blankenburgtunnel betreft heeft de NMZH diverse gesprekken met de Stadsregio, de provincie en het Rijk gevoerd. NMZH heeft aangegeven dat het in dat proces belangrijk is om het behoud en het verbeteren van de kwaliteit van het gebied voorop te stellen en vandaar uit tot realisatie en inpassing te komen. De NMZH sluit zich op dit punt aan bij een advies van de PAL om te kiezen voor een integrale, gebiedsgerichte benadering. De NMZH heeft zelf een aantal suggesties gedaan voor maatregelen die ervoor kunnen zorgen dat bij aanleg van de Blankenburgtunnel de gebiedskwaliteit beter gespaard blijft. De NMZH heeft deze ideeën bij diverse betrokken partijen (gemeenten, waterschap, terreineigenaren etc.) in gesprekken onder de aandacht gebracht. Helaas heeft de NMZH moeten constateren dat het proces rondom de inpassing de NMZH te weinig ruimte biedt om een meer inhoudelijke rol te spelen. Wel heeft de NMZH aangegeven vanuit een rol buiten dit proces wel in gesprek te willen blijven met de Rijkswaterstaat, Stadsregio Rotterdam en door partijen ingehuurde landschapsarchitect.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

Het hoofdlijnenakkoord geeft aan dat een NWO zorgvuldig landschappelijk ingepast moet worden. Daarnaast onderschrijft het hoofdlijnenakkoord het belang van de groene ruimte voor het economisch vestigingsklimaat, natuur, recreatie en landschap. Zuid-Holland heeft er belang bij dat nieuwe infrastructuur goed wordt ingepast.

5.3 Overig mobiliteit

Onderwerp en resultaatverplichting

De NMZH is van mening dat het optimaliseren van mobiliteit en bereikbaarheid op een duurzame wijze moet gebeuren. De NMZH zet zich hier samen met het Zuid-Hollandse natuur- en milieunetwerk voor in. Dit komt tot uiting bij diverse concrete bereikbaarheidsprojecten zoals de A13/A16 en de Rijnlandroute. Ook zet de NMZH zich in meer abstracte vorm in voor duurzame bereikbaarheid, bijvoorbeeld in het proces richting het opstellen van de provinciale visie Ruimte en Mobiliteit. Daarnaast halen wij kennis binnen om adequater op mobiliteitsonderwerpen in te kunnen spelen en nieuwe kwesties te agenderen.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

Wat betreft de A13/A16 neemt de NMZH deel aan het Regioplatform Rottemeren A13/A16. Hierin wordt samen opgetrokken met een groot aantal bewonersorganisaties. Met hen wordt regelmatig (ongeveer wekelijks) contact onderhouden (via overleggen, mails etc.) over actuele ontwikkelingen. Met betrekking tot de besluitvorming in de Tweede Kamer over de MIRT projecten heeft vanuit het platform lobby plaatsgevonden waarbij gepleit werd voor het herzien van de onderbouwing van de A13/A16 naar aanleiding van actuele ontwikkelingen en het verbeteren van de inpassing van de weg. Ook wordt er regelmatig met Rijkswaterstaat afgestemd over de ontwikkelingen rondom de A13/A16. Om meer duidelijkheid te krijgen over de doelen en ambities t.a.v. de inpassing van de weg, zijn brieven gestuurd aan Rijkswaterstaat en de minister van I&M.

De NMZH volgt de ontwikkelingen rondom de Rijnlandroute en onderhoudt hierover contact met de betrokken lokale groepen. De NMZH is blij dat er grote stappen gemaakt zijn wat betreft de inpassing van deze weg, maar betreurt het dat de negatieve effecten op de omgeving desalniettemin aanzienlijk blijven.

De NMZH heeft een zienswijze ingediend op het regionale verkeersplan van de gemeenten in de Hoeksche Waard omdat mogelijke infrastructurele ontwikkelingen hier een grote negatieve impact op het (nationaal) landschap dreigen te gaan hebben.

De NMZH levert kennis en inbreng in diverse processen waarin bereikbaarheid van belang is. Hierbij gaat het onder andere om contacten met overheden en andere partijen en in het bijzonder om het proces rondom het opstellen van de provinciale visie Ruimte en Mobiliteit en het OIM (overleg van het ministerie van I&M met maatschappelijke organisaties, i.d.g. over de bereikbaarheid agenda van het Rijk).

De NMZH heeft begin 2013 een reactie opgesteld op een rapport van TNO naar de effecten van de internalisering van de externe kosten van goederenvervoer ten behoeve van een advies dat de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur op zal gaan stellen.

De NMZH heeft samen met zes andere natuur- en milieuorganisaties door CE Delft een onderzoek uit laten voeren naar de economische scenario's die gebruikt worden ter onderbouwing van MIRT projecten. Hieruit is gebleken dat er met een te hoge verkeersgroei wordt gerekend en de scenario's achterhaald zijn waardoor de baten van projecten te rooskleurig worden voorgesteld. Rondom dit onderzoek is publiciteit gegenereerd om de kwaliteit van de onderbouwing van wegenplannen op de agenda te krijgen. In de Tweede

Kamer zijn twee moties ingediend om de aanbevelingen van het onderzoek op te volgen. Ook Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten hebben exemplaren van dit onderzoeksrapport gekregen.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

In het hoofdlijnenakkoord wordt zowel ingezet op een goede bereikbaarheid via verschillende modaliteiten als op een gunstig vestigings- en leefklimaat. Beide onderwerpen komen samen bij de inzet van de NMZH voor duurzame bereikbaarheid.

5.4 Agrarische Natuurlandschappen in het Groene Hart

Onderwerp en resultaatverplichting

Het project Agrarische Natuurlandschappen in het Groene Hart is gericht op het initiëren en ondersteunen van de ontwikkeling van natuurkerngebieden in het Groene Hart. We noemen deze kernen een agrarisch natuurlandschap. Het project streeft naar het in de praktijk brengen van een gebiedsgerichte ontwikkeling in samenwerking met agrarische en andere gebiedspartijen. Doel is het versterken van de natuur in het agrarisch gebied, door het realiseren van optimaal leefgebied voor planten en dieren in afgebakende gebieden, d.m.v. innovatieve aanpassingen in het landschap, landgebruik en agrarische bedrijfsvoering (systeeminnovatie). In te ontwikkelen kerngebieden - de agrarische natuurlandschappen - zal de effectiviteit van de inzet van boeren sterk verbeteren en kunnen natuurdoelen en ecologische kwaliteitsdoelen beter worden gehaald binnen een agrarische bedrijfsvoering.

Het Rijk ontwikkelt vanaf 2013 samen met het IPO het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer. Met dit nieuwe stelsel wordt een effectief agrarisch natuurbeheer beoogd dat ervoor moet zorgen dat natuurdoelen en ecologische kwaliteitsdoelen beter worden gehaald. Ook het nieuwe stelsel zet daarvoor in op de integrale ontwikkeling van grote aaneengesloten kerngebieden met de geschikte abiotische en landschappelijke randvoorwaarden. De kern van het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer is de collectieve benadering. De provincie krijgt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het nieuwe stelsel vanaf 2016 en bereidt zich in de periode tot 2016 voor op de implementatie daarvan.

NMZH bereidt zich in dit project voor op het ondersteunen van de ontwikkeling van kerngebieden. We doen dit met de werkgroep agrarische natuurlandschappen waarin we samen werken met Veelzijdig Boerenland, de Stichting Groene Hart en Landschapsbeheer Zuid-Holland (LBZH betrokken tot 1 september 2013). De inzet bestaat uit het opbouwen van samenwerking met agrarische natuurverenigingen en de ontwikkeling van procesondersteuning en kennisopbouw.

Met de werkgroep agrarische natuurlandschappen is in 2012 een vernieuwende gebiedsgerichte aanpak ontwikkeld voor de versterking van natuur en landschappelijke kwaliteit in het agrarisch gebied in het Groene Hart en voor de inzet van daarbij passende en kansrijke aanpassingen in de landbouw. Die gebiedsgerichte aanpak is uitgewerkt in een concept voor agrarische natuurlandschappen. Dit concept zetten wij in bij uitvoering van dit project.

In het kader van dit project wilden wij dit jaar een of meer pilotprojecten opstarten. Echter, vanwege de start van de voorbereidingsperiode op het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer is in samenspraak met de provincie ervoor gekozen de projectactiviteiten in plaats daarvan te richten op de voorbereiding van implementatie van het nieuwe stelsel. In 2013 zagen ook de agrarische natuurverenigingen zich voor deze opgave gesteld, waardoor de uitvoering van concrete projecten op dit moment weinig kansrijk is.

Pas op het moment van implementatie, wanneer helderheid is over beleidsopgave, aanpak en organisatie in het kader van het nieuwe stelsel, is de uitvoering van (pilot) projecten op gebiedsniveau wel kansrijk.

Dit betekent dat de volgende stappen zouden worden gezet dit jaar:

- het verkennen van kansrijke gebieden voor een realisatie van een natuurkerngebied
- het opzetten van een samenwerking met bij agrarisch natuurbeheer betrokken partijen in gebieden en het zorgen voor bewustwording over de opgave in het kader van het aankomende nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer
- het samen met betrokken partijen vertalen van het concept voor een agrarisch natuurgebied naar doelstellingen op gebiedsniveau
- het vertalen van het concept voor een agrarisch natuurgebied naar een procesaanpak op gebiedsniveau, binnen de kaders van het aankomende nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer
- voorbereiding van de inzet van de werkgroep in de uitvoering van concrete projecten op gebiedsniveau bij implementatie van het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer
- voorbereiding van inzet van NMZH, vanuit het maatschappelijk veld, bij de toekomstige ontwikkeling van natuurkerngebieden in het kader van het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

De samenwerking binnen de werkgroep agrarisch natuurlandschappen is dit jaar gecontinueerd. Met deelnemende partijen zijn afspraken gemaakt over de aanpak op gebiedsniveau en de inzet daarbij. Hiervoor is in werkgroepverband eerst een concept procesaanpak uitgewerkt.

Verkenning op gebiedsniveau

In een tweetal gebieden – de Alblasserwaard en Reeuwijk West- zijn door de werkgroep samen met agrarische natuurverenigingen, boeren en gebiedscoördinatoren de kansen en mogelijkheden verkend voor het realiseren van een natuurkerngebied op gebiedsniveau. Er is samen nagedacht over doelstellingen en kansen vanuit innovaties op bedrijfsniveau en over organisatie en aanpak die daarvoor nodig zouden zijn. Op basis hiervan is samen met de partijen vooruitgekeken naar het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer.

In deze gebieden zijn goede kansen aanwezig, om in samenwerking met boeren, agrarische natuurvereniging en andere partijen te komen tot een goed functionerend kerngebied voor agrarische natuur. In het gebied Reeuwijk West is een samenwerking opgezet met een aantal boeren in het gebied die zich hebben gecommitteerd aan een sterke vergroening van hun bedrijf. Met hen zijn ook afspraken gemaakt over ondersteuning hierbij. Daarnaast heeft een gesprek hierover plaatsgevonden met de ANV en is de samenwerking opgeschaald naar een gebiedsniveau. In de Alblasserwaard zijn een tweetal bijeenkomsten gehouden met een grote groep boeren vanuit twee werkgroepen van de agrarische natuurvereniging Den Hâneker, de gebiedscoördinator en van Blauwzaam. In deze bijeenkomsten zijn gezamenlijke doelstellingen, de voorgestelde procesaanpak en mogelijke ondersteuning vanuit de werkgroep besproken.

De resultaten van de twee verkenningen op gebiedsniveau zijn betrokken bij verdere uitwerking van de concept procesaanpak naar een goed toepasbare aanpak op gebiedsniveau.

Programma voor ondersteuning

Daarnaast is door de werkgroep een gezamenlijke programma uitgewerkt voor ondersteuning in gebiedsprocessen die de werkgroep biedt aan agrarische natuurverenigingen en gebiedscollectieven voor de ontwikkeling van een agrarisch natuurlandschap. Onderdelen van het programma zijn ondersteuning bij verbetering van de

effectiviteit van agrarische natuurbeheer, het halen van kwalitatief hoogwaardige natuurdoelen, ontwikkeling van natuurondernemerschap, kennisontwikkeling en procesondersteuning. De onderdelen van het programma zijn eerst onder de aandacht gebracht en besproken op gebiedsniveau in de uitgevoerde verkenning. Het uiteindelijke programma is onder de aandacht gebracht van de gebiedscollectieven in het gebiedscoördinatorenoverleg.

Voorstel ondersteuning provincie

Vervolgens zijn activiteiten uitgevoerd om een ondersteuning aan de provincie voor te bereiden in de periode tot implementatie van het nieuwe stelsel. Die ondersteuning moet zich – samen met partijen uit de werkgroep – gaan richten op de realisatie van goed functionerende kerngebieden en op het versterken van de kwaliteit van de inbreng van gebiedscollectieven vanaf 2016. Verschillende gesprekken hebben plaatsgevonden met de provincie hierover en in overleg met de partijen uit de werkgroep is door NMZH een aanpak hiervoor uitgewerkt. Het concept voor de ontwikkeling van agrarische natuurgebieden, de procesaanpak en het ondersteuningsprogramma zullen hierbij worden ingezet. De aanpak wordt uitgewerkt in een projectvoorstel dat in 2014 aan de provincie wordt aangeboden.

Weidevogelberaad

In de ondersteuning die NMZH biedt in de voorbereiding op het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer speelt de inbreng van lokale natuurorganisaties en vrijwilligers een belangrijke rol. NMZH biedt de provincie aan te zorgen voor maatschappelijk draagvlak, de samenwerking op gebiedsniveau te versterken en zorg te dragen voor de inzet van kennis en ervaring. Daartoe is in 2013 onder leiding van NMZH het weidevogelberaad opgezet. Dit is een samenwerkingsverband van alle lokale natuurorganisaties in de provincie met een rol en belang in het agrarisch gebied en het agrarisch natuurbeheer. Met het weidevogelberaad zijn in 2013 5 grote bijeenkomsten gehouden om de inzet vanuit het weidevogelberaad in de voorbereidingsperiode op het nieuwe stelsel vorm en inhoud te geven.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Een prettige en aantrekkelijke leefomgeving en een goed vestigingsklimaat zijn belangrijke punten uit het hoofdlijnenakkoord. Het belang van biodiversiteit en landschappelijke kwaliteit daarin wordt door de provincie onderkend. De provincie hecht een groot belang aan de landschappelijke kwaliteit van het agrarisch gebied en wil dat het agrarisch gebied ook een functie vervult in het natuurnetwerk in de provincie (Ontwerp Beleidsvisie Groen). We bieden met dit project samen met gebiedspartijen nieuwe kansen voor provinciale biodiversiteitsdoelen in het agrarisch gebied.

Met het project zorgt NMZH ervoor dat de inzet vanuit het maatschappelijk veld ten behoeve van de kwaliteit van de leefomgeving wordt versterkt. De NMZH vervult hierbij op regionaal niveau een coördinerende en aanjagende rol. In de Beleidsvisie Groen wordt concreet benoemd dat de provincie zich wil richten op een overgang naar meer netwerksturing en inbreng vanuit gebieden bij de uitvoering van het beleid. Dit project biedt met een aanpak van gebiedsontwikkeling die wordt geïnitieerd en georganiseerd vanuit de streek een goede bijdrage aan het realiseren van die netwerksturing in de agrarische gebieden. Eind 2013 hebben wij in overleg met de betrokken ambtenaren en de partners binnen dit project de Taskforce Agrarische Natuur uitgewerkt. Vanuit dit project willen wij een bijdrage blijven leveren in de implementatie van het nieuwe stelsel van Agrarisch Natuurbeheer in onze provincie.

6 Groene Haaglanden II

Onderwerp en resultaatverplichting

Het project Groene Haaglanden II is een vervolg op het gelijknamige project van vorig jaar. Met dit project streeft de NMZH naar de continuering van de vorig jaar ontwikkelde aanpak en om de betrokkenheid en de inzet van stadsbewoners voor natuur in hun directe leefomgeving te vergroten. Er wordt nauw samengewerkt met het Haags Milieucentrum met als uiteindelijk doel dat het Haags Milieucentrum dit participatieproject na 2013 gaat voortzetten. Het project richt zich vooral op de stadsranden, in dit geval op het gebied rond de Haagse agglomeratie. Het vergroten van de betrokkenheid en inzet van burgers heeft tot doel te komen tot een versterking van de biodiversiteit in de stadsranden en daarmee het vergroten van de maatschappelijke waarde van het groen in de leefomgeving. In 2012 en 2013 zijn twee instrumenten ontwikkeld: het gezamenlijke natuuractieplan Groene Haaglanden met burgerinitiatieven die voortkomen uit droombijeenkomsten en de website Groene Haaglanden.

De volgende stappen worden in 2013 gezet:

- Door het houden van nieuwe droombijeenkomsten en de inzet van de website Groene Haaglanden als communicatiekanaal vergroten we het netwerk van burgers in de regio Haaglanden die zich inzetten voor de natuur in de directe leefomgeving.
- We onderhouden en ontwikkelen de instrumenten van het netwerk verder. Het natuuractieplan wordt verder uitgebreid met burgerinitiatieven die voortkomen uit de droombijeenkomsten en de website Groene Haaglanden wordt verder ontwikkeld als communicatiemiddel en geïntegreerd met het natuuractieplan.
- De instrumenten zijn eind 2013 overgedragen aan het netwerk. De coördinatie van het netwerk is overgenomen door het HMC. De rol van het netwerk zelf in de uitbreiding en uitvoering van het natuuractieplan wordt verder ontwikkeld. Ook wordt er invulling gegeven aan de rol van de gezamenlijke lokale natuurorganisaties in de regio van Den Haag en omgeving.
- Een samenwerking met gemeenten met het netwerk van burgers wordt opgebouwd. Kansen en mogelijkheden worden gezocht voor burgerinbreng in beleid, beheer en ontwikkeling van de natuur in de directe leefomgeving en voor ondersteuning van de actieve inzet van burgers.
- De ontwikkelde aanpak en instrumenten worden in Rotterdam besproken met het Rotterdams Milieucentrum en de mogelijkheden voor de inzet daarvan in deze regio worden gezamenlijk verkend.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

Het gebied rond de Haagse agglomeratie is binnen dit project opgedeeld in drie deelgebieden. In alle drie de deelgebieden zijn 5 nieuwe droombijeenkomsten gehouden. In deze bijeenkomsten hebben ongeveer 30 mensen er bijeenkomst gewerkt aan de uitwerking van zowel eerder gevormde ideeën als nieuwe ideeën tot projecten voor het groen in hun eigen omgeving. Veel van deze deelnemers waren nieuwe deelnemers. Het netwerk voor Groene Haaglanden is inmiddels groter dan 100 burgers die willen participeren en investeren in hun eigen groene leefomgeving.

De website www.groenehaaglanden.nl met de groene kaart is uitgebreid door het integreren van het natuuractieplan. Alle ideeën, initiatieven en projecten van burgers uit het netwerk, die samen het natuuractieplan vormen, zijn op de site geplaatst. De gebruiksvriendelijkheid van de site is verder verbeterd. Met een mediacampagne in de lokale pers is de website onder de aandacht gebracht van een breder publiek.

Met het HMC is een traject doorlopen om het beheer van de website, de coördinatie van het natuuractieplan, de communicatie over het natuuractieplan, de coördinatie en ondersteuning van het netwerk van burgers en het gebruik van de website over te nemen vanaf 2014. Hierover is overleg gevoerd en zijn afspraken gemaakt. Een gezamenlijk communicatieplan is uitgewerkt en de communicatie over het natuuractieplan en de aanpak van droombijeenkomsten zijn overgedragen aan het HMC. Het HMC levert nu de ondersteuning aan deelnemers bij de verdere uitwerking van het natuuractieplan en het opzetten van projecten. Ook beheert het HMC vanaf het najaar 2013 de website www.groenehaaglanden.nl

De rol van het netwerk van burgers in de uitwerking en uitvoering van het natuuractieplan is verder ontwikkeld. In elk van de deelgebieden is een kern van de meest betrokken en actieve personen gevormd. Met deze groep is een grote bijeenkomst gehouden waarin de voortgang van het natuuractieplan is bekeken, informatie en kennis is uitgewisseld en nieuwe samenwerking tot stand is gekomen. Daarop volgend heeft NMZH het HMC ondersteund in de voorbereiding van een grote netwerkbijeenkomst over het natuuractieplan met een natuurbeurs, die wordt gehouden begin 2014.

Met andere natuurorganisaties en met de verschillende gemeenten in de regio is tenslotte de samenwerking verder ontwikkeld. In de eerste helft van het jaar was de samenwerking gekoppeld aan de droombijeenkomsten die zijn gehouden. Aan het einde van het jaar is een bijeenkomst gehouden met de ambtenaren van de gemeenten en een bijeenkomst met alle lokale natuurorganisaties uit de regio. In deze bijeenkomsten is de verdere samenwerking in het kader van het natuuractieplan en de website groene haaglanden besproken en zijn hierover afspraken gemaakt. Ook zijn afspraken gemaakt over deelname aan de netwerkbijeenkomst begin 2014.

Daarnaast is een kennisbijeenkomst gehouden met het Rotterdams Milieucentrum (RMC) en Bureau Stadsnatuur Rotterdam om de ontwikkelde aanpak en instrumenten te bespreken. Daarbij zijn goede mogelijkheden gevonden voor de inzet daarvan in de regio van Rotterdam en omgeving. In de afgelopen twee jaar is binnen de regio Haaglanden een goede impuls gegeven aan de participatie van bewoners bij de natuur in hun directe leefomgeving. Samen met het RMC en bureau Stadsnatuur Rotterdam willen wij ontdekken of een Rotterdamse invulling van het project Groene Haaglanden toegevoegde waarde genereert voor Rotterdam.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Een prettige en aantrekkelijke leefomgeving is een belangrijk punt uit het hoofdlijnenakkoord en het belang van biodiversiteit daarin wordt door de provincie onderkend. Met dit project zet de NMZH zich primair in voor deze doelen. De NMZH zorgt ervoor dat de inzet vanuit het maatschappelijk veld ten behoeve van de kwaliteit van de leefomgeving wordt versterkt. De NMZH vervult hierbij op regionaal niveau een coördinerende en aanjagende rol. De provincie wil zich richten op een overgang naar meer netwerksturing bij de uitvoering van het beleid en de ruimtelijke ontwikkeling van het buitengebied. Dit project biedt met de ontwikkeling en toepassing van een vernieuwende methodiek en de versterking van het maatschappelijk veld daarbij een belangrijk bijdrage aan het realiseren van die netwerksturing op een regionaal niveau.

De provincie werkt met het project GIFT-T ook aan de ontwikkeling van een methodiek voor de ruimtelijke ontwikkeling van het buitengebied (de provinciale landschappen) op basis van de inbreng van de gebruikers van het groen en met de inzet van burgerinitiatieven. Het project van NMZH sluit hier goed bij aan en ondersteunt dit, vooral met het overbrengen van die methodiek en de uitvoering ervan naar maatschappelijke organisaties en burgers.

7 Groene netwerken versterken

Krachten bundelen en samen werken aan een mooi en groen Zuid-Holland. Rond het opstellen van de Beleidsvisie Groen (voorheen Groenagenda) heeft de NMZH in samenwerking met de provincie Zuid-Holland diverse workshops georganiseerd. Deze workshops trokken veel belangstelling en er bleek bij de aanwezigen veel bereidheid om te participeren op het gebied van natuurbeleid. Ook zijn er veel creatieve ideeën over de uitvoering van het provinciale groenbeleid. Door op een goede manier om te gaan met deze betrokkenheid, kan de afstand tussen beleid en samenleving verkleind worden en het draagvlak voor het provinciaal groenbeleid worden vergroot. Voor de uitvoeringsfase hebben wij de ambitie om in navolging van de beleidsvoorbereiding het natuurnetwerk in Zuid-Holland en relevante (nieuwe) partijen die nu nog geen deel uitmaken van dit netwerk in een interactief proces te gaan betrekken.

7.1 Monitoring beleidsvisie groen

Onderwerp en resultaatverplichting

In 2012 heeft grotendeels de discussie plaatsgevonden over de strategische beleidsvisie groen. Onderdeel hiervan is de herijking van de EHS. In 2013 is de realisatiestrategie t.b.v. de EHS aan de orde gekomen en zal de herijkte EHS verankerd moeten worden in de PSV. In 2012 heeft de NMZH samen met anderen al flink ingezet op dit onderwerp in het besluitvormingsproces rond de beleidsvisie groen. In 2013 is deze inzet voortgezet in de realisatiestrategie van de EHS en de besluitvorming over de ruimtelijke doorvertaling hiervan.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

Hoewel de NMZH het betreurt dat een herijking van de EHS nodig is door een gebrek aan middelen, heeft zij er wel begrip voor dat ook het onderwerp natuur niet buiten schot kan blijven in tijden van bezuinigingen. De NMZH is wel van mening dat dit niet mag leiden tot een afzwakking van de natuur- en biodiversiteitsdoelen of tot onomkeerbare besluiten met negatieve effecten op de natuur op lange termijn. Om tot een realistische, uitvoerbare maar tevens ambitieuze strategie t.a.v. de EHS te komen, is de NMZH toegetreten tot het platform Groene Partners en heeft zij actief meegewerkt aan het opstellen van een advies over dit onderwerp. Dit advies is in juni aangeboden aan de provincie. Tevens heeft gedurende dit traject steeds contact en afstemming met het Zuid-Hollandse netwerk van natuurorganisaties plaatsgevonden.

In de zomer heeft de NMZH een zienswijze ingediend op de wijziging van de structuurvisie om de herijking van de EHS in het ruimtelijk beleid te verankeren. De NMZH heeft hierin gepleit voor een betere bescherming van natuurwaarden in gebieden die nog niet in de EHS kunnen worden opgenomen. Ook heeft de NMZH gepleit voor het alsnog binnen de EHS houden van een aantal specifieke gebieden en verbindingszones, waarbij ook samen met gemeenten is opgetrokken.

In de aanloop naar de besluitvorming is ook bij Statenleden gelobbyd om de speerpunten uit de zienswijze onder de aandacht te brengen. Dit is bijvoorbeeld gebeurd door lobbygesprekken met de verschillende fracties en door in te spreken op de hoorzitting over de EHS.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

De provincie geeft in het hoofdlijnenakkoord aan in te zetten op de kwaliteit van het vestigingsklimaat en het leefklimaat, recreatieve groenprojecten en landschap. Het beleid met betrekking tot deze zaken wordt vastgelegd in de beleidsvisie groen. De activiteiten met betrekking tot dit onderwerp van de NMZH richten zich dus direct op een vertaling van het hoofdlijnenakkoord in beleid en de uitvoering van dat beleid.

7.2 Mooi Zuid-Holland

Onderwerp en resultaatverplichting

De kwaliteit van de leefomgeving zorgt provinciaal voor een goed vestigings- en leefklimaat. Veel inwoners van Zuid-Holland staan echter nog weinig stil bij hun leefomgeving terwijl deze veel te bieden heeft. Door het gebrek aan bewustzijn is het lastig om als samenleving de kwaliteit van de leefomgeving te behouden. Het doel van Mooi Zuid-Holland is om inwoners bewuster te maken van de kwaliteit van de leefomgeving die Zuid-Holland te bieden heeft. Dat leidt tot meer participatie, betrokkenheid en draagvlak voor de kwaliteit van de leefomgeving.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

In 2013 is de website www.mooizuidholland.nl opgezet. Ook zijn een Facebookpagina en Twitteraccount in het leven geroepen. Op de website vertellen inwoners, politici en bekende Nederlanders wat zij het mooiste plekje in Zuid-Holland vinden. Dit doen zij door middel van een blog, een interview of een YouTube-filmpje. Ook kunnen bezoekers van de website deelnemen aan een Facebook-fotowedstrijd en een gedichtenwedstrijd. Het Twitteraccount @mooizuidholland wordt iedere maand door een ander persoon beheerd. Net als in een estafette geeft persoon 1 het account door aan persoon 2, die het account vervolgens weer doorgeeft aan persoon 3. Via berichten en foto's geven de beheerders hun mening over de kwaliteit van de leefomgeving in Zuid-Holland.

Gezien het terugbrengen van ons subsidieplafond is vanaf 1 januari 2014 deze activiteit 'on hold' in afwachting van derden middelen om deze campagne verder door te kunnen zetten.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Met dit project geeft de NMZH uitvoering aan de beleidsvisie Groenbeleid en laten wij op verschillende manieren en vanuit verschillende disciplines de mooie kanten van Zuid-Holland zien.

7.3 Samenwerking natuur- en landschapsorganisaties

Onderwerp en resultaatverplichting

Vanaf 2013 zijn het Zuid-Hollands Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de NMZH nauw samen gaan werken bij het optimaliseren van de inbreng vanuit natuur, landschap en milieubelang bij structuurvisies en bij bestemmingsplannen met een bovenlokaal en regionaal belang. De NMZH speelt hierbij een coördinerende rol en op basis van een jaarwerkplan worden hiervoor de krachten gebundeld. De NMZH fungeert daarbij als voorzitter van het Natuur en Landschapsoverleg (NLO).

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

Het NLO directeurenoverleg is in 2013 zes keer bijeengekomen. Voor 2013 zijn doelen en activiteiten uitgewerkt in een werkplan wat door de partners is vastgesteld. Ook is de coördinatierol van de NMZH hierbij nader ingevuld en voorzien van een inzet. Waar dat mogelijk is zijn meekoppelkansen (o.a. NWO, Stikstof en Groene Partners) vanuit het activiteitenplan 2013 van de NMZH benut.

Vanuit het NLO is in 2013 de gezamenlijke inzet vormgegeven en afgestemd in lobby, zienswijzen en adviezen over het versterken van de biodiversiteit binnen en buiten de EHS. Deze gezamenlijke inzet heeft zich gericht op de planologische vertaling van de herijking van de EHS, realisatiestrategie voor de herijkte EHS, Valuta voor Veen, het verankeren van natuurbelangen in de windconvenanten Stadsregio Rotterdam en Rotterdamse Haven, het inpassingplan Rijnlandroute, de start van het programma de Groene Motor, de ecologische verbinding Lentevreugd – Groene Hart, de opzet van het Weidevogelberaad Zuid-Holland, agrarisch natuurbeheer in het natuurbeheerplan 2014 en de inzet in de voorbereidingsperiode van het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer.

Samen met de partners binnen het Natuur en Landschapsoverleg zijn afspraken gemaakt over het benutten van elkaars kracht bij het beheer en onderhoud en het betrekken van de Zuid-Hollandse bevolking bij natuur en openluchtrecreatie. Verder is een voorstel uitgewerkt voor het organiseren van een excursie voor Statenleden. Maar door problemen met de agenda afstemming van de Statencommissie is met de griffier en voorzitter van de Statencommissie Groen en Water afgesproken om dit door te schuiven naar 2014.

Relatie met hoofdlijnenakkoord

De provincie wil zich meer richten op netwerksturing bij de uitvoering van het beleid. In het hoofdlijnenakkoord wordt het belang van voldoende natuur, recreatie en landschap aangegeven. Dit project levert een bijdrage aan meer samenwerking en de mogelijkheden om te komen tot netwerksturing.

7.4 Participatie groen doet goed

Onderwerp en resultaatverplichting

Natuur heeft niet alleen een intrinsieke waarde, maar moet ook een belangrijke functie voor de mens. Recreatie- en natuurgebieden moeten voldoende benut worden en de betrokkenheid van de samenleving bij groene thema's worden vergroot. Vanuit het programma Groen doet Goed willen wij kennis en ervaring bundelen en een krachtig en spraakmakend programma ontwikkelen om jongeren en hun opvoeders te verleiden om de natuur weer meer te ervaren, beleven en waarderen. IVN heeft het programmamanagement en de NMZH maakt deel uit van de stuurgroep en het kernteam. Samen met de betrokken coalitie van IVN, GDO, NMZH, terreinbeheerders en Lokale natuur- en milieucommunicatie Zuid-Holland werken wij aan de ontwikkeling van een krachtig en inspirerend provinciaal programma Groen doet Goed.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

Binnen de stuurgroep en het kernteam hebben wij een bijdrage geleverd aan de verdere ontwikkeling van het programma. De stuurgroep is zes maal bij elkaar gekomen in. Er is deelgenomen aan zeven overleggen met de provincie vanuit het kernteam. Er is een bijdrage geleverd aan twee bestuurlijke bijeenkomsten voor gemeenten en voor de ambtelijke trekkers van het Groen doet Goed programma in hun gemeente. Hierbij is een intentieverklaring getekend door alle betrokken gemeentebestuurders, gedeputeerde, partners binnen de coalitie Groen doet Goed als vertrekdocument. De NMZH heeft een bijdrage geleverd bij het tot stand komen van het plan van aanpak voor de verkenningsfase. De NMZH heeft een bijdrage geleverd in de stuurgroep en het kernteam bij de verdere ontwikkeling van het programma en het creëren van een aanbod voor de deelnemende gemeenten vanuit de terreinbeherende organisaties en het zoeken naar co-financiering vanuit het bedrijfsleven. Wij hebben daarbij gefungeerd als feedbackpartner voor het IVN.

Relatie met hoofdlijnenakkoord

De provincie wil zich meer richten op netwerksturing bij de uitvoering van het beleid. In het hoofdlijnenakkoord wordt het belang van voldoende natuur, recreatie en landschap

aangegeven. Dit project levert een bijdrage aan meer samenwerking en de mogelijkheden om te komen tot netwerksturing bij natuurbeleving.

7.5 Participatie Groene Motor

Toen medio augustus het bestuur van landschapsbeheer Zuid-Holland aangaf per 1 januari 2014 te stoppen en de activiteiten te beëindigen ontstond er erg veel onrust bij de vele vrijwilligers binnen het landschap- en natuurbeheer en het weidevogelbeheer. Veel actieve vrijwilligers maken deel uit van lokale organisaties en initiatieven die zijn aangesloten bij de NMZH en ook actief zijn op de terreinen waar de NMZH actief is. Actieve vrijwilligers zijn vaak op verschillende fronten actief. Vanuit deze betrokkenheid heeft de NMZH er ook alle belang bij dat de ondersteuning en facilitering van de vrijwilligers de komende jaren goed is geregeld. In overleg met veel partijen is gezocht naar een goede oplossing voor de komende jaren. Er zijn een aantal bijeenkomsten georganiseerd in het provinciehuis met betrokken organisaties en de vrijwilligers. De NMZH heeft een bijdrage geleverd tijdens deze bijeenkomsten en bilateraal met het Landschap & Erfgoed Zuid-Holland, Veelzijdig Boerenland, IVN, NMZH, NM, SBB, GZH en Dunea om tijdig tot een alternatief te komen en de uitvoering van de Groene Motor te versnellen. De voorstellen van het landschap & Erfgoedhuis Zuid-Holland zijn door de NMZH ondersteund. Ter versterking van ons werk en dat van de Groene Motor gaan wij in 2014 op zoek naar verbindingen met onze activiteiten in het kader van de weidevogelproblematiek, het borgen van natuur en landschapskwaliteit en de ruimtelijke inrichting. Vanaf november neemt de NMZH ook deel aan de programmaraad van de Groene Motor.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Een prettige en aantrekkelijke leefomgeving zijn belangrijke punten uit het hoofdlijnenakkoord. In Zuid-Holland bestaat er een actief netwerk van lokale groepen die zich als vrijwilliger inzetten voor de kwaliteit van de leefomgeving. De NMZH zet zich ervoor in dat deze lokale groepen hun werkzaamheden ten aanzien van de kwaliteit van de leefomgeving zo goed mogelijk uit kunnen voeren en speelt een coördinerende rol in het netwerk. Tevens zorgt de NMZH ervoor dat geluiden en input vanuit het veld gekanaliseerd en gestructureerd worden ingebracht. De provincie wil zich meer richten op netwerksturing bij de uitvoering van het beleid. In het hoofdlijnenakkoord wordt het belang van voldoende natuur, recreatie en landschap aangegeven. De samenwerkingsprojecten voor 2014 leveren een bijdrage aan de mogelijkheden om te komen tot netwerksturing en gezamenlijke inbreng van kennis en ervaring bij relevante provinciale programma's en opgaven.

8 Winst uit milieu

Onderwerp en resultaatverplichting

Het samenwerkingsproject van Stichting Groene Hart en de Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland richt zich op het verduurzamen van bedrijven en bestaande bedrijventerreinen. Daartoe worden in 2013 met drie gemeenten en ondernemersverenigingen (op basis van de Themawijzer) maatregelen tot het verduurzamen van een bedrijventerrein geformuleerd en die samenwerking wordt bekrachtigd in een verklaring of convenant. Een conferentie (in de vorm van een Green Economic Forum) wordt in juni georganiseerd om de bekendheid van het project Winst uit Milieu (WuM) en de wijze van samenwerking met de Green Business Club Groene Hart te vergroten. Bij deze conferentie worden de gemeenten, lokale MKB, maatschappelijke organisaties en kennisinstituten uitgenodigd. Het resultaat van die conferentie is dat inzicht in de kansen voor verduurzamen van bedrijfsterreinen ontstaat.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

Een tweetal verplichtingen zijn aangegaan voor het activiteitenprogramma van 2013.

Convenanten met gemeenten en ondernemersverenigingen.

Er zijn nog geen ondertekende convenanten. Toch zijn zoveel stappen gezet dat daar in 2014 wel zicht op is. Stichting Groene Hart (SGH) en het project Winst uit Milieu (WuM) hebben hiervoor samenwerking gevonden met Green Business Club Nederland. Daartoe zijn in de eerste maanden van 2013 twee bijeenkomsten georganiseerd met de klankbordgroep waarin een zevental bedrijven zitting hebben, enkele NGO's en afgevaardigden van enkele maatschappelijke organisaties. Door het verbinden aan de Green Business Club (GBC) wordt een perspectief tot uitvoering van projecten aangeboden. Dit heeft geleid tot sterke banden met de Stuurgroep Nationaal Landschap Groene Hart. Het programmabureau ondersteunt GBC en stimuleert actief de vorming van de GBC Groene Hart. SGH en het project WuM zijn in dat gehele traject de initiators en voeren tevens de regie van het proces dat begint met aandacht vragen/ urgentie laten zien/perspectief bieden en dat uiteindelijk leidt tot een uitvoeringsproject.

De volgende relaties staan klaar om in een convenant of samenwerkingsovereenkomst te worden vastgelegd:

- a. In Woerden wordt gewerkt onder de naam GBC GH-Woerden. Op 29 januari 2014 organiseren wij een bijeenkomst met de gebruikers en eigenaren van het vastgoed in het gebied Middelland in Woerden. Op deze bijeenkomst wordt een door 10 bedrijven (partijen uit de GBC NL en uit Woerden) samengesteld plan van aanpak ter inspiratie neergelegd en wordt duidelijk of de ondernemers van het gebied Middelland actief aan de slag willen om het gebied te revitaliseren. De gemeente Woerden is net als de Stuurgroep direct betrokken bij deze bijeenkomst.
- b. In Nieuwkoop hebben gesprekken met de ondernemers vereniging Duurzame Ondernemers Nieuwkoop geresulteerd in een toezegging dat GBC GH betrokken wordt bij de tweede fase van hun initiatief om bedrijfsvoering energiezuiniger te maken. Deze fase start vermoedelijk halverwege het jaar 2014.
- c. In Alphen aan den Rijn hebben gesprekken met de gemeente geresulteerd in de toezegging dat wij aan tafel worden uitgenodigd met de stakeholders die betrokken zijn en worden bij de ontwikkelingen van het Rijnhaven gebied. De eerste bijeenkomst is gepland in februari 2014.

Dat geen nieuwe bedrijventerreinen nodig zijn wordt nog altijd niet volledig erkend. Daarom is in 2013 onderzoek gedaan naar de feitelijke leegstand van kantoor- en bedrijfsgebouwen in veel gemeenten in het Groene Hart. Met een groep van 10 vrijwilligers zijn data verzameld en in een rapport neergelegd "Leegstand van kantoren in het Groene Hart" (21-10-2013). Dit rapport en de conclusies daaruit zijn breed verspreid en onder de aandacht gebracht.

Door het jaar heen zijn vele gesprekken met koploper bedrijven, wethouders, ondernemersorganisaties gevoerd. Die hebben tot nu toe niet geleid tot het starten van projecten en zeker nog niet tot het ondertekenen van convenanten. Wel ligt het in de lijn van verwachting dat dit eerste kiemen van samenwerking zijn. Een tweede project rond Energielandschappen heeft aanleiding gegeven tot een excursie (16 mei 2013) naar een nieuw type mestvergistingsinstallatie. Vervolgacties rond dit thema worden in 2014 verwacht. Maar het initiatief hiervoor ligt bij twee bedrijven (Grontmij en Cofely).

Het organiseren van een conferentie Winst uit Milieu

Naast het genereren van aandacht voor de doelstelling achter het project Winst uit Milieu en netwerkvorming was deze conferentie ook bedoeld om meer bekendheid te geven en te laten zien dat de samenwerking met Green Business Club een wijze van aanpak is die leidt tot resultaten. De volgende activiteiten zijn alleen of samen met andere partijen georganiseerd. Ook hebben wij een bijdrage geleverd aan door andere georganiseerde activiteiten.

- d. Op 7 februari en 5 maart zijn twee breed opgezette bijeenkomsten georganiseerd om het project WuM te verbinden met de Green Business Club en om te zien waar projecten kunnen starten.
- e. Op 30 mei is een Masterclass georganiseerd in samenwerking met Siemens. "Ontwerp het Groene Hart van de Toekomst" met de nadruk op vitale bedrijven en hun omgeving.
- f. 19 juni Stuurgroep Nationaal Landschap Groene Hart presentatie. GBC heeft zich daar gepresenteerd en de Groene Hart afdeling neergezet als partner in het proces .
- g. Tijdens het Symposium met Heineken en de PZH op 4 juli heeft de GBC GH actief meegedaan in de presentaties en het begeleiden van de dialoogtafels. Samenwerking van SGH en GBC GH om de Groene Cirkels te realiseren start vermoedelijk in 2014.
- h. Op de Groene Hart Conferentie van 31 oktober is ruim aandacht gegeven aan het thema leegstand van bedrijfsgebouwen en kantoren en de rol die WuM en de GBC GH daarin kunnen spelen. Stuurgroep Nationaal Landschap Groene Hart wijst GBC GH aan als vertegenwoordiger van de bedrijven en daarmee als partner in het samenstellen en uitvoeren van de programma's die de Stuurgroep en het Programmabureau voor de komende jaren opstellen.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Het project Winst uit Milieu richt zich op het verduurzamen van bestaande bedrijventerreinen. De kansen van effectiever grondgebruik, opwekking van duurzame energie en binnenstedelijke herstructurering maken de aanleg van nieuwe bedrijventerreinen in de polder onnodig. Hiermee draagt het project ook bij aan de principes van de SER-ladder. Gezocht wordt naar oplossingen die zowel de economie versterken als de kwaliteit van het gebied verbeteren. Het gebiedsgericht werken en het gezamenlijk, lokaal, aanpakken van diverse thema's (energie, mobiliteit, vergroening, zorg etc.) vergroten de kans van slagen. Meer stakeholders worden betrokken, synergie ontstaat door kansen te combineren, bredere financiering is mogelijk en de samenwerking van publiek en private partijen sluit aan bij de nieuwe manieren van werken. Doel van dit project is deze kansen te vertalen naar de lokale en regionale praktijk en ondernemers over te halen om samen met de gemeente de transitie naar een duurzame economie aan te gaan. Voor het Groene Hart is er extra aandacht voor de verbindingen tussen de woongebieden en het achterliggende land als ook voor het vergroenen van de bedrijventerreinen zelf. Beide aspecten bevorderen een gezonde en prettige leefomgeving en meer biodiversiteit. De Stichting Groene Hart en de NMZH zien hiervoor Midden-Holland (het Zuid-Hollandse deel van het Groene Hart) als het werkterrein.

9 Duurzame en gezonde leefomgeving aan de kust

Onderwerp en resultaatverplichting

Met het project "Duurzame en gezonde leefomgeving aan de kust" wil de NMZH in samenwerking met Duinbehoud de provincie ondersteunen en meedenken bij het realiseren van een duurzame en gezonde leefomgeving. Bovendien willen we de betrokkenheid van de bewoners van Zuid-Holland bij het kustbeleid en kustbeheer vergroten.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerd resultaten?

In 2013 hebben wij daaraan bijgedragen door onze kennis en visie in te brengen in verschillende overlegstructuren en bij overige contacten met relevante partijen. Bovendien hebben we bijgedragen aan een grotere betrokkenheid van de bewoners van Zuid-Holland bij het kustbeleid via onze media (website, facebook, twitter en het tijdschrift DUIN), door het geven van presentaties en excursies en door onze aanwezigheid bij publieksevenementen zoals de Natuurfeestdag en de open dag Kikkervalleien van Dunea.

Een greep uit de werkzaamheden:

- In vervolg op de betrokkenheid bij de Mijn Groen, Ons Groen - sessie over de kust (zie eindrapportage Activiteitenplan 2012), heeft Duinbehoud een concept visie voor de recreatie in de binnenduinstrand ontwikkeld en in grote lijnen besproken met gemeenten, provincie en natuurbeheerders.
- Duinbehoud heeft in 2013 deelgenomen aan het Overleg Infrastructuur en Milieu (georganiseerd door het gelijknamige ministerie), het Kustdebat (o.a. georganiseerd door Provincie Zuid-Holland) over het deelprogramma kust van het Deltaprogramma en de Nationale Kustvisie en aan een werkconferentie van EZ over de Natuurambitie Grote Wateren. Daar heeft zij haar visie en kennis over het zandige systeem van de Nederlandse kust ingebracht, en zo bijgedragen aan een meer integrale benadering en voldoende aandacht voor dynamisch kustbeheer.
- In 2013 heeft Duinbehoud overleg gehad met duinbeheerders, waterschappen en gemeenten, waarin alle aspecten van het kust- en duinbeheer aan de orde zijn gekomen.
- Deelname aan: Begeleidingsgroep Duincompensatie Delflandse Kust, Beheerdersbijeenkomst over monitoring bestaande duingebieden in het kader van PMR, gebruikersoverleg Zandmotor, overleg ecologisch suppleren (RWS), Tafel van de Borging, bestuurlijk overleg HHR, beheerplatform Westduinpark, Provinciaal Overleg Kust.
- Onze duinconsulenten zijn betrokken bij de handhaving in de Duingebieden. Ze zijn vaak aanwezig in het veld. Als zij daar ernstige overtredingen signaleren, geven zij dit door aan (handhavers van) het desbetreffende bevoegd gezag. Eind 2013 is een bijeenkomst van duinconsulenten met de handhavers van OZHZ voorbereid, die in 2014 heeft plaatsgevonden.
- Om de bevolking te betrekken bij de ontwikkelingen aan de Zuid-Hollandse kust heeft Duinbehoud nieuwsberichten over de Zuid-Hollandse kust op www.duinbehoud.nl geplaatst en verspreid via twitter en facebook. Bovendien zijn in het kader van de Kustweek van de Provincie Zuid-Holland excursies aangeboden op Goeree, bij Wassenaar en bij Katwijk. Er zijn interviews opgenomen door Stadsdeel TV Scheveningen over dynamisch kustbeheer in verband met het Deltaprogramma Kust en de Nationale Kustvisie en over natuurherstel in het Westduinpark.
- Er is een powerpointpresentatie ontwikkeld en gepresenteerd op een bewonersbijeenkomst in Kijkduin (meer dan honderd deelnemers). De presentatie is toegespitst op de duinen rond Kijkduin, maar kan gemakkelijk worden omgewerkt tot een presentatie over een willekeurig ander duingebied in Zuid-Holland.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

De kust is van groot belang voor het vestigingsklimaat voor bewoners en ondernemers in Zuid-Holland. De zee, het strand, de duingebieden en ecologische verbindingen met het achterland dragen voor een belangrijk deel bij aan de aantrekkelijkheid van de leefomgeving. Het in het Hoofdlijnenakkoord aangegeven streven, om te investeren in recreatie en natuur voor bewoners en bezoekers om een uitstekend vestigingsklimaat te creëren, zal dus in belangrijke mate ook op de kust van toepassing zijn.

10 Energietransitie Haven en Industrie

De NMZH heeft in 2012 een energievisie opgesteld over het Haven en Industrie Complex (HIC) in de Rijnmond. Zowel op korte als op lange termijn moet het hoge fossiele energieverbruik worden teruggedrongen door verhoogde investeringen in het relatief verouderd industrieel complex. In 2013 is gewerkt aan de uitvoering van een aantal belangrijke onderwerpen voor de NMZH. Een verhoogde aandacht voor energiebesparing, een duurzame inzet van de biobased economy en verduurzaming van brandstoffen voor de scheepvaart (via LNG).

10.1 Energiebesparing en innovatie

Een duurzame energievoorziening vraagt om een sterke vermindering van het gebruik van fossiele brandstoffen en daarmee de CO₂-reductie. Een forse energiebesparing is nodig om deze transitie mogelijk te maken. Het Rotterdamse Haven en Industrie Complex (HIC) heeft een groot aandeel in het fossiele gebruik in Nederland en daarmee de CO₂-emissie. De doelen voor de verbetering van energie-efficiency (2 % per jaar) worden niet gehaald. Diverse goede projecten (m.n. energie-uitwisseling in clusters) worden uitgevoerd, maar veel kansen op korte en middellange termijn blijven liggen. Energiebesparing is nog onvoldoende de core-business van bedrijven. Ook in het Nationaal Energieakkoord, dat begin september is afgesloten en de NMZH partij is, wordt geconstateerd dat energiebesparing nog steeds onvoldoende van de grond komt bij de grote industriële bedrijven, midden- en kleinbedrijf en instellingen.

Er is meer aandacht nodig voor benutting van industriële restwarmte, en de informatie-uitwisseling over energiebesparing voor diverse bedrijfssectoren moet verbeterd worden. Ook moet er meer nadruk komen op afspraken over concrete, rendabele maatregelen in grote bedrijven en op de handhaving van wettelijke regels in kleinere bedrijven. NMZH onderzoekt deze onderwerpen en werkt samen met het bedrijfsleven aan verbetering.

Mede op basis van overleggen met het Havenbedrijf Rotterdam en Deltalinqs heeft de NMZH een eerste basis gelegd voor een discussiedocument over het stimuleren van energiebesparing in de industrie. Het document bevat naast een onderzoek naar de knelpunten en kansen tevens voorbeelden van voor- en achterlopers en de inzet van een energieservicecentrum voor de haven.

Het document diende als input voor de Rotterdam Energy Port op 13 juni 2013 en het later dat jaar tot stand gekomen Deltaplan Energie-infrastructuur. CE Delft heeft samen met ons een beperkte scan gedaan naar energiebesparing bij flenzen en leidingen, tl-verlichting, koelinstallaties en pompen. Ook is een Green Economic Forum georganiseerd waarin naast verduurzaming van de Rotterdamse haven ook energiebesparing centraal stond.

Relatie met het Hoofdlijnenakkoord

Het beleidskader Regionale Economie en Energie hecht veel belang aan de economische versterking van de mainport Rotterdam. Verduurzaming van de energievoorziening is daarbij van groot belang, waaronder energiebesparing.

10.2 Biobased economy: duurzame grenzen

De Rotterdamse haven speelt een grote rol bij het binnenhalen van biomassa voor de productie van biobrandstoffen en energie. In dit proces wil de NMZH een kritische rol spelen bij het bepalen van de duurzame grenzen aan de biobased economy. Daarvoor werken wij aan een position paper waarmee de discussie gevoerd kan worden. Met het Havenbedrijf Rotterdam heeft de NMZH overleg gevoerd over de inzet van biomassa in de haven. Ook nam NMZH deel aan een bijeenkomst van het Instituut voor Maatschappelijke Innovatie als onderdeel van de maatschappelijke dialoog biobased economy.

Met collega-federaties is gewerkt aan een nadere standpuntbepaling over biomassa en de biobased economy, in vervolg op het document 'Heldergroene Biomassa' (2007). Inzet is :

- een hoogwaardiger inzet van biomassa om een zo groot mogelijke waarde aan grondstoffen terug te winnen en weer in te zetten in de productieketen;
- het bepalen van de grenzen van de hoeveelheid duurzaam beschikbare biomassa en de schaal waarop deze, veelal regionaal, zou moeten worden ingezet;
- het behouden van de vruchtbaarheid en koolstofhoudende functie van de bodem.

Een nadere uitwerking vindt plaats in 2014. Dit gebeurt in afstemming met de andere natuur- en milieufederaties in de Delta, gezien de directe samenwerking van de provincies in dit gebied m.b.t. de biobased economy. Ook wordt aansluiting gezocht bij ontwikkelingen in het netwerk van het Platform Biodelta Zuidvleugel, de Zuid-Hollandse tak van Biobased Delta.

Relatie met het Hoofdlijnenakkoord

De Provincie Zuid-Holland zet sterk in op de biobased economy, hetgeen ondermeer is vastgelegd in het Beleidskader Regionale Economie en Energie tot uitdrukking komt in de activiteiten in breder Deltaverband en in samenwerking met de diverse regio's in Zuid-Holland.

10.3 (bio)LNG als transportbrandstof

Vloeibaar aardgas (LNG) wordt sinds eind 2011 aan land gebracht bij de GATE-terminal op de Maasvlakte om te worden ingevoerd in het aardgasnet door diverse energiebedrijven op de vrije markt. Zowel door het bedrijfsleven in de haven, overheidspartijen en natuur en milieuorganisaties wordt LNG ook gezien als transportbrandstof met grote milieuvoordelen (CO₂-reductie, luchtkwaliteit, geluidhinder). In 2012 zijn twee Green deals gesloten om LNG als transportbrandstof te stimuleren, zowel op water (binnenvaart, zeescheepvaart) als de weg (zware trucks). Veiligheidsrisico's en maatschappelijke acceptatie zijn daarbij belangrijke knelpunten. Gezien de potentiële milieuvoordelen wil de NMZH het maatschappelijke debat aangaan over nut en noodzaak met marktpartijen (LNG-platform) en overheden enerzijds en met haar lokale natuur- en milieunetwerk en bewoners langs vaarwegen anderzijds. Daarbij is het belangrijk te bepalen hoe groot de milieuvoordelen zijn voor de afzonderlijke transportmodules. Wij werken daarbij samen met onze collega-federaties in Gelderland en Groningen en met de Stichting Natuur en Milieu.

In vervolg op de eerste contacten eind 2012 is in 2013 gewerkt aan een gezamenlijk afsprakendocument tussen de Natuur- en Milieuorganisaties, bedrijven en overheden die betrokken zijn bij het stimuleren van LNG als brandstof ('LNG-dialoog'). Er hebben in de eerste helft een drietal overleggen plaatsgevonden met Adviesbureau Gemeynt, die als bemiddelaar optreedt namens een aantal grote bedrijven in de Rotterdamse haven en het LNG Platform. De afspraken richten zich op het vaststellen van de voor- en nadelen, mogelijke stimuleringsmaatregelen en een maatschappelijk debat op regionaal en lokaal niveau. Daarvoor is een gezamenlijk onderzoekstraject uitgewerkt. In de tweede helft van 2013 heeft verder overleg geleid tot een afsprakenkader en een projectschets, maar nog niet geleid tot overeenstemming over de opzet van het onderzoekstraject voor de LNG-dialoog. Begin 2014 is dit wel van de grond gekomen. Daarbij wordt inmiddels ook aansluiting gezocht bij de nationale discussie over de brandstoffenmix in Nederland ('brandstoffenvisie'), als spin off van het Nationaal Energieakkoord. De NMOs hebben een technische verkenning gemaakt op basis waarvan zij vooral de prioriteit geven op de omschakeling in de scheepvaart (binnenvaart en near shore) en niet op het wegtransport, gezien de veel grotere potentiële milieuwinst bij de scheepvaart.

Contacten zijn gelegd met Deen Shipping, met GATE en Vopak. Met Deen Shipping zijn afspraken gemaakt over deelname aan discussiebijeenkomsten. Op 23 mei is een bezoek gebracht aan de GATE-terminal waarbij is gesproken over afstemming m.b.t. dit onderwerp. Ook is overlegd met de coördinator LNG van de provincie Zuid-Holland over het provinciaal belang en de verdere uitwisseling van standpunten, waarmee beide partijen aan de slag zijn. Dit wordt in 2014 verder doorgezet. Ook komt LNG regelmatig aan de orde tijdens overleggen met het Havenbedrijf Rotterdam en Deltalinqs en is ook onderwerp geweest tijdens een themasessies van het Green Economic Forum 2013. De NMZH nam op 19 september deel aan het nationale congres Gas Industry in Rotterdam, waarbij LNG als brandstof in de veranderende markt en aanscherping van milieueisen (per 2015) aan bod kwamen.

Relatie met het Hoofdlijnenakkoord

LNG als transportbrandstof is een belangrijk innovatief onderwerp in het Beleidskader Regionale economie en Energie. Per 1 juli 2013 is door de Provincie Zuid-Holland, in samenwerking met de gemeente en stadsregio Rotterdam, een subsidieregeling schone binnenvaart open gesteld. Daarbij worden zowel nabehandelingstechnieken voor NOx (SCR) als de overstap op LNG gestimuleerd.

10.4 HIC en Westland

De NMZH heeft in 2012 overleg gevoerd met de gemeente Westland over de opzet van een biobased park voor de verwerking van organische reststromen van de greenport Westland en de regio. Opzet is dat zoveel mogelijk waardevolle materialen worden gemaakt uit deze reststromen, waarbij via vergisting biogas en bodemverbeteraar wordt gewonnen. Het technisch onderzoektraject naar de haalbaarheid is gestart en loopt op dit moment. Met de gemeente Westland en de Greenport zijn gesprekken gevoerd over de mogelijke rol van de NMZH in de maatschappelijke discussie over de duurzaamheidsaspecten en de ruimtelijke inpassing. In 2014 vindt nadere discussie en invulling plaats.

De NMZH heeft een bijdrage geleverd bij de totstandkoming van de duurzaamheidsvisie en agenda van de gemeente Westland. In een aantal ronde tafelgesprekken met inwoners en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en college van B&W zijn een aantal facetten die een plek hebben gekregen in de visie en agenda doorgesproken.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

De Provincie Zuid-Holland zet sterk in op de biobased economy, hetgeen ondermeer is vastgelegd in haar Beleidskader Regionale economie en Energie.

11 Energietransitie in de Zuid-Hollandse regio's

Het gebruik van fossiele energiebronnen zorgt voor aanzienlijke problemen op zowel wereldschaal (o.a. klimaat) als regionale schaal (kwaliteit leefomgeving). Om deze problemen het hoofd te bieden is verduurzaming van ons energiegebruik noodzakelijk. Daarvoor moet in onze samenleving het gebruik van fossiele energiebronnen fors worden verminderd door de inzet van hernieuwbare, duurzame energiebronnen (zon, wind, biomassa, bodem, water) en door een veel lager energieverbruik bij alle sectoren: huishoudens, bedrijven, gebouwen, landbouw, vervoer, etc.

Een aanzienlijk deel, ruim éénderde, van het energieverbruik (uitgedrukt in CO₂-emissie) in Zuid-Holland vindt plaats in het Rijnmondgebied. In andere sectoren op regionaal en lokaal niveau is de laatste jaren een steeds grotere betrokkenheid ontstaan van burgers en bedrijven, met een toenemende inzet van creativiteit en innovatiekracht, om te werken aan de verduurzaming van hun eigen energiegebruik door te investeren in energiebesparing en duurzame energie. Woningcorporaties, waterschappen ('Energiefabriek'), LTO (glastuinbouw, boeren), burgers individueel en collectief (VvE's, buurten/wijken, steden, regio's) en koplopers bij bedrijven komen steeds meer in beweging. Met vooral in het laatste jaar de doorbraak van de toepassing van zonnepanelen. Steeds meer ontstaan op lokaal en regionaal niveau verschillende samenwerkingsbanden van meerdere van deze groepen, al dan niet in combinatie met een gemeente (o.a. Dordrecht, Den Haag, Delft, Rotterdam) en energiebedrijf (HVC, Eneco, Eon). De NMZH wil deze ontwikkeling verder versterken door ondersteuning, kennisuitwisseling en het verbinden van relevante partijen om zo uiteindelijk meer burgers te betrekken bij de opwekking van herwinbare energie in hun eigen leefomgeving.

11.1 Windenergie en burgerparticipatie

Windenergie is een belangrijke en sterk ontwikkelde duurzame energiebron. Voor Zuid-Holland staat ruim 730 MW als doel voor 2020, als onderdeel van het landelijke doel van 6000 MW op land. Een doel dat de NMZH en haar collega-NMF's ondersteunen. Windturbineparken hebben evenwel een grote impact op hun omgeving, zeker nu ook zeer grote winturbines met een vermogen van 3 MW en meer op de rol staan. Bij het al dan niet ondersteunen van windturbineparken staan dan ook een goede ruimtelijke inpassing en burgerparticipatie voorop. Hierop is sterk de nadruk gelegd bij de plannen in het windconvenant in de stadsregio Rotterdam, mede in relatie tot het windconvenant in de Rotterdamse haven. Verankering daarvan in deze gebieden en in andere gebieden van Zuid-Holland (m.n. Goeree-Overflakkee) is het belangrijkste doel van de NMZH.

Binnen het windconvenant voor de Stadsregio Rotterdam is in 2013 deelgenomen aan bijeenkomsten in maart (discussiebijeenkomst over participatiemodellen en over aanbesteding door gemeenten) en april (voortgang convenant) van de stadsregio, gemeenten en overige partijen. Bij de invulling van de plannen van aanpak van de gemeenten voor alle locaties is aangegeven op welke burgerparticipatie wordt ingepast. In twee gemeenten zijn burgerinitiatieven ontstaan. De NMZH onderhoudt contact met beide initiatieven: Barendrecht Energie en Schiedams Energie Collectief. De initiatieven in Barendrecht zijn eind 2013 in de gemeenteraad gepresenteerd, maar stuiten op veel bezwaren. Voor de locatie Hoek van Holland (Nieuwe Waterweg) is contact met Stichting Klimaatlandschap over ruimtelijke inpassing, natuur en uitvoering van burgerparticipatie. Uitwerking via het MER vond eind 2013 plaats en ook presentatie van de plannen door Rotterdam, evenwel zonder goed afstemming met de stadsregio en NMZH. Burgerparticipatie is hierbij vormgegeven via deelname met obligaties. Ook vinden investeringen plaats in het nabij gelegen natuur- en recreatiegebied 'De Bonnen'. Bij de locatie rondom de sluffer is overlegd met Eneco en Nuon over de beperkingen van de

plaatsing aan de zuidkant vanwege natuurgrenzen. Hierover is contact binnen ons lokale netwerk en blijft de reservering bestaan.

Nadere besluitvorming over alle locaties vindt in 2014 plaats, maar er is groeiend verzet vanuit nabij gelegen woonlocaties en vanuit lokale natuurorganisaties. De NMZH nam in juli 2013 deel aan het regulier overleg van de convenantspartijen over de voortgang van de plaatsing van windenergie in de Rotterdams haven.

Op Goeree-Overflakkee worden plannen voor maximaal 260 MW uitgewerkt tussen de gemeente, provincie en een Windgroep van initiatiefnemers (o.a. Deltawind, SBB, Eneco, Nuon, diverse boeren). NMZH heeft op het startdocument van de planMER gereageerd, mede in afstemming met Natuur en Landschap Goeree-Overflakkee (NLGO). Een goede ruimtelijke samenhang is voor de NMZH zeer belangrijk. Met Deltawind hebben in augustus en november nadere gesprekken en afstemming plaatsgevonden. Er liggen goede voorstellen voor de uitwerking van financiële participatie van de 'eilandeconomie' en burgers. Deze kunnen mogelijk ook als voorbeeld dienen voor andere gebieden, zoals de Drechtsteden. Eind 2013 is, op verzoek van de gemeente Dordrecht, zitting genomen in de Klankbordgroep Windenergie Dordrecht, met daarin vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. De klankbordgroep kwam twee maal bijeen om te adviseren over de plannen voor 15-20 windturbines op het Eiland van Dordrecht, m.n. over communicatie en participatie. NMZH staat hierbij in contact met Drechtse Stroom die wil (mede)investeren in de windturbines op het eiland van Dordrecht. In 2014 zal de NMZH dit advieswerk voortzetten. In Pijnacker-Nootdorp heeft de NMZH deelgenomen aan een discussieavond over gemeentelijke windplannen. Hierbij is de nadruk gelegd op een regionale afweging in plaats van lokaal. Samen met natuurpartners heeft de NMZH afwijzend gereageerd op gemeentelijke plannen voor windturbines in de Hoekse Waard tegenover Tiengemeten.

Tenslotte hebben de natuur- en milieufederaties, mede namens andere natuur- en milieuorganisaties, ingesproken op de ontwerp-Structuurvisie Wind op Land (SWOL) van het Rijk. Daarbij leggen wij de nadruk op een goede procedure voor ruimtelijke inpassing en burgerparticipatie bij alle locaties in Nederland, want echt grote aaneengesloten locaties (> 100 MW) zijn er heel weinig in Nederland. In vervolg op het SER Nationaal Energieakkoord van 6 september 2013 (zie onder) geven de natuur- en milieufederaties concrete aan participatiemogelijkheden van burgers/omwonenden in windparken, al dan niet via coöperaties. De NMZH participeert hierin.

Op verzoek van een aantal landelijke NGO's is in het laatste kwartaal ook meegedacht over Wind op Zee en dan met name near shore parken binnen de 12 mijlszone. Begin 2014 is een gezamenlijk advies uitgebracht aan Minister Kamp van Economische Zaken.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Windenergie is een belangrijk onderwerp voor de provincie Zuid-Holland bij het stimuleren van duurzame energie en het zorgen voor een goede ruimtelijke inpassing (structuurvisie). Dit is vastgelegd in het beleidskader Regionale Economie en Energie. Ook is er sprake van een gezamenlijke deelname van de NMZH en provincie in convenanten in de Rotterdamse haven en stadsregio Rotterdam.

11.2 Nationaal Energieakkoord

Op 6 september 2013 is het Nationale Energieakkoord: "Energieakkoord voor duurzame groei" getekend door meer dan veertig organisaties, waaronder de overheid, werkgevers, vakbeweging, maatschappelijke organisaties, financiële instellingen en natuur- en milieuorganisaties, waaronder de Natuur- en Milieufederaties. Op verzoek van de stichting Natuur en Milieu leverden de Natuur- en Milieufederaties een inhoudelijke bijdrage aan een drietal Tafels (1, 2 en 4). Rechtstreeks en via deeltafels heeft ook de NMZH een bijdrage

geleverd. Voor de onderhandelingen van start zijn gegaan is in een aantal overleggen tussen groene organisaties de gezamenlijke inzet vastgesteld. Deze inzet is gedurende het proces ingebracht, afgestemd en indien nodig of gewenst aangepast en of verbeterd. In vervolg op de ondertekening van het Nationaal Energieakkoord hebben de groene organisaties nadere afspraken gemaakt over de voortrekkers bij de diverse uit te werken onderwerpen. De Natuur- en Milieufederaties zijn voortrekker bij de onderwerpen: Wind op land, energiebesparing in de gebouwde omgeving en de ondersteuning lokale duurzame energie. Bij dit laatste onderwerp is eind 2013 intensief onderhandeld om inhoud te geven aan een uitvoeringsvoorstel in relatie tot de financieringsmogelijkheden vanuit de VNG. En ook mede in relatie tot een mogelijk voort te zetten samenwerking binnen Hier opgewekt. Daarbij vonden ook nadere gesprekken met de netbeheerders plaats. In het eerste kwartaal 2014 zal hier duidelijkheid over gaan ontstaan.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Het kader voor deze activiteiten wordt gevormd door het Beleidskader Regionale Economie en Energie. In het vervolg op het Nationaal Energieakkoord heeft de provincie Zuid-Holland gewerkt aan de aanscherping van haar energiebeleid als input voor haar nieuwe structuurvisie.

11.3 Hier Opgewekt

Vanuit dit project wordt ondersteuning verleend aan zowel startende als gevorderde duurzame energie-initiatieven om te komen tot concrete operationele projecten voor het opwekken van duurzame energie en energiebesparing. Daarbij wordt samengewerkt met de collega natuur- en milieufederaties en de Hier Klimaatcampagne, waarbij afstemming plaatsvindt met o.a. e-Decentraal, Stichting DOEN en RElocal. Landelijk is een uitgebreide website www.hieropgewekt.nl opgezet die steeds meer kennisdossiers omvat en een toenemend aantal initiatieven (per provincie) presenteert op een kaart. Het Servicepunt Hier Opgewekt Zuid-Holland ondersteunt lokale initiatieven via haar website, het leggen van deskundige contacten en adviezen aan startende en bestaande initiatieven, het uitwisselen van kennis en het verbinden van relevante partijen.

In steeds meer regio's, steden, wijken en buurten in Zuid-Holland zijn lokale duurzame energie initiatieven actief. Veelal met de insteek om zonnepanelen te plaatsen, energiebesparingsmaatregelen te nemen of om daarin te faciliteren. Naast bestaande organisaties als de Windvogel en Deltawind zijn nieuwe burgerinitiatieven op het gebied van windenergie aan de slag, ondermeer in Barendrecht, Schiedam, Dordrecht en Den Haag. Het Servicepunt Hier Opgewekt Zuid-Holland heeft in het afgelopen jaar initiatieven ondersteund in onder meer Dordrecht, Den Haag, Rotterdam, Capelle a/d IJssel, Oegstgeest, Leiden, Alphen aan den Rijn, Schiedam (woningcorporatie), Gouda, Zoetermeer, Lisse en Nieuwkoop. Samen met de andere natuur- en milieufederaties is gewerkt aan een gereedschapskist voor lokale duurzame energie initiatieven, waaronder een handreiking voor startende initiatieven en verdere kennisdossiers over o.a. financiering, verdienmodellen, ledenwerving, zon, windenergie en energiebesparing. Verder is een kennissessie in de westelijke provincies georganiseerd over verdienmodellen en is er gezamenlijk een brochure ontwikkeld over de rol van gemeenten bij lokale duurzame energieinitiatieven.

Daarnaast heeft de NMZH ondersteuning verleend aan het Energie Collectief Capelle (ECC) bij de uitwerking van haar businessplannen om op grote schaal plaatsing van zonnepanelen te stimuleren bij bewoners, Verenigingen van Eigenaren en bedrijven. In november 2013 hield de NMZH een presentatie tijdens een voorlichtingsavond met ECC en de gemeente Capelle a/d IJssel.

Op 14 oktober vond de provinciale bijeenkomst “Lokale duurzame energie Zuid-Holland: the next step?” plaats. Daarbij werd in de voorbereiding samengewerkt met Energiek Leiden. De bijeenkomst vond plaats in het gebouw Nieuwe Energie in Leiden en trok zo’n veertig vertegenwoordigers van lokale burgerinitiatieven en gemeenten. Aandacht was er voor de resultaten van het Nationaal Energieakkoord, met name de “postcoderoos” (korting energiebelasting) bij gezamenlijk investeren op andermans daken door coöperaties en op daken van VvE’s. Ook de relatie tussen gemeenten en lokale energie initiatieven was een belangrijke onderwerp van discussie.

In het hele jaar hebben zes bijeenkomsten plaatsgevonden van de projectgroep Hier opgewekt van de natuur- en milieufederaties. Tijdens deze bijeenkomsten is o.a. gewerkt aan de ontwikkeling van de gereedschapskist, aan de opzet en uitvoering van kennissessies en de brochure voor gemeenten. Ook werd samengewerkt met AgentschapNL. Ook nam de NMZH deel aan de landelijke bijeenkomst van Hier opgewekt in Amersfoort, waarbij zo’n 700 deelnemers aanwezig waren en een uitgebreid kennis- en discussieprogramma werd gepresenteerd. De directeur van de NMZH is lid van de Stuurgroep Hier opgewekt en voert gesprekken met externe partijen over de voortzetting van de ondersteuningstaken van Hier opgewekt en de servicepunten na 2013.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Het brede kader voor deze activiteiten wordt gevormd door het Beleidskader Regionale Economie en Energie, waarbij met name de ruimtelijke insteek leidend is voor de provincie (m.n. wind, biomassa, zonneweiden).

11.4 Lokaal duurzaamheidsbeleid

Lokaal duurzaamheidsbeleid is van belang omdat veel maatregelen m.b.t. klimaat, energie en grondstoffen op decentraal niveau moeten worden uitgevoerd door gemeenten, samenwerkingsverbanden en omgevingsdiensten. Bijna al deze overheidsorganisaties hebben maatregelen voor klimaat, energie en grondstoffen opgenomen voor de eigen organisatie, burgers en bedrijven. De uitvoering staat echter onder financiële druk. De NMZH wil zich actiever mengen in het lokale duurzaamheidsbeleid ook in relatie tot concrete projecten en dossiers van de NMZH (o.a. Hier opgewekt, Nacht van de Nacht, duurzame bedrijventerreinen, windenergie SRR).

Een aantal gemeenten vraagt de NMZH regelmatig om ondersteuning en advies bij de invulling van hun duurzaamheidsbeleid. Afhankelijk van de beschikbare capaciteit ondersteunt de NMZH bij het beoordelen van beleidsnota’s en visies en nemen wij deel aan participatie- en discussiebijeenkomsten. Hierbij leggen wij een verbinding met het provinciaal beleid. De werkcontacten met de gemeenten Westland, Zwijndrecht, Bodengraven-Reeuwijk, Dordrecht en Vlaardingen zijn in 2013 voortgezet

Er is een opzet gemaakt van punten voor een duurzaamheidsprogramma voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2014. Daarbij is focus gelegd op twee thema’s: energie & klimaat en groen & biodiversiteit. In de tweede helft van 2013 is dit nader uitgewerkt tot de website www.lijsttrekkergezocht.nl die begin 2014 wordt gepresenteerd. Daarop kunnen lijsttrekkers zich presenteren door hun standpunten op bovengenoemde thema’s te geven en kunnen burgers hun mening vormen door kennis te nemen van deze standpunten.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Voor de realisatie van het provinciaal beleid voor duurzaamheid en milieu zijn de gemeenten, samenwerkingsverbanden en omgevingsdiensten van direct belang.

12 Duurzame bedrijvigheid

Centraal staat het stimuleren van duurzame ontwikkeling van bedrijven en bedrijventerreinen. De NMZH wil vanuit haar visie op een duurzame samenleving meewerken aan de economische ontwikkeling van Zuid-Holland. Wij zien daarbij voor ons zelf een rol van stimulator, motivator en aanjager van duurzame ontwikkeling. De inzet van de NMZH is vooral van belang om de belangen van natuur, milieu, landschap en duurzame ontwikkeling te borgen. Niet alleen om evenwicht te houden in het krachtenveld maar ook om een optimale balans tussen economie en ecologie te bereiken. Onze inzet concentreert zich daarbij vooral op de volgende onderdelen:

12.1 Kansen voor West

Onderwerp en resultaatverplichting

Kansen voor West is een samenwerkingsverband van de vier Randstadprovincies en de vier grote steden. Het is een van de vier operationele structuurfondsenprogramma's in Nederland en maakt deel uit van de Europese structuurfondsen. De programmaperiode voor Kansen voor West loopt van 2007 tot en met 2013 en de Lissabonstrategie ligt aan de basis van dit programma. In totaal is voor de programmaperiode een investeringsimpuls beschikbaar van 770 miljoen. Omdat de uitgelokte private investeringen veel groter zijn dan gedacht, zal de totale investering voor de vier Randstadprovincies het miljard overschrijden. De NMZH is namens de vier Randstad Natuur- en Milieufederaties lid van het Comité van Toezicht en Stuurgroepen en levert daarbij een bijdrage in het toezicht op de effectiviteit en de kwaliteit van de uitvoering van het programma. Daarbij leggen wij een sterk accent op de mate waarin duurzaamheid in het programma is verankerd en de individuele investerings- en projectaanvragen.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

In 2013 hebben drie vergaderingen plaats gevonden waarin de voortgang van de verschillende projecten is besproken en nieuwe aanvragen zijn beoordeeld. Met name is in deze bijeenkomsten ook stilgestaan bij de voortgang, risicoanalyse, overcommittering en inspanningsplafonds en de toekomstdiscussie over de Europese structuurfondsen. Ook is op 12 juni het project de Hofbogen te Rotterdam samen met vertegenwoordigers van de Europese Commissie bezocht om ter plaatse kennis te maken en de voortgang van het project te bespreken. In de laatste vergadering van 2013 is gesproken over het nieuwe programma tot 2020. Vanuit de bestuurlijke vertegenwoordiging van de Randstadprovincies, de Ministeries van EZ en BZK is de NMZH gevraagd om ook bij het nieuwe programma lid te blijven van het Comité van Toezicht en Stuurgroepen.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

De inzet van de NMZH speelt in op het benodigde samenspel tussen bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties om de beleidsinzet tot realisatie te brengen, zoals verwoord in de Beleidsvisie Regionale Economie en Energie 2012-2015 op de onderdelen waarbij wij inhoudelijk betrokken zijn.

12.2 Green Economic Forum

Onderwerp en resultaatverplichting

Met het organiseren van het derde Green Economic Forum in 2013 wil de NMZH bedrijven, overheid en natuur- en milieubeweging in de provincie Zuid-Holland bij elkaar brengen rond relevante en actuele thema's om zo een bijdrage te leveren aan duurzame ontwikkeling, kennisuitwisseling en het initiëren van strategische samenwerking. De provinciale Beleidsvisie en uitvoeringstrategie Regionale Economie en Energie 2012-2015 en de Zuid-Hollandse Greendeals leveren hier aanknopingspunten om tot programmering van de thema's voor 2013 te komen.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

Samen met partners is voor 2013 gekozen voor het thema Rotterdam duurzame haven. Bij het Green Economic Forum 2013 zijn de volgende partners betrokken: VNO-NCW, Havenbedrijf Rotterdam, Deltalinqs en Provincie Zuid-Holland. Deloitte is bereid gevonden om de 44^e etage van de Maastoren dit jaar beschikbaar te stellen en leverde als sponsor een belangrijke financiële bijdrage.

Tijdens het Green Economic Forum 2013 stond de verduurzaming van de Rotterdamse haven en meer in het bijzonder energiebesparing en innovatie in de industrie centraal. Tijdens het forum presenteerde het Havenbedrijf Rotterdam haar duurzaamheidsprogramma als uitwerking van de Havenvisie 2030 en het advies "De toekomst herzien" van de Club van Rome. De gemeente Rotterdam presenteerde het nieuwe RCI programma voor een duurzame stad en haven in de komende gemeenteraadsperiode als Rotterdamse uitwerking van het Nationaal Energieakkoord. Deloitte presenteerde haar visie op 'Supply Chain Management' en de noodzaak om duurzame mobiliteit tot een integraal onderdeel van het bedrijfsbeleid te maken in de Rotterdamse haven. De NMZH ging in op de achterblijvende resultaten voor energiebesparing in de industrie. De efficiëntieverbetering in de periode 2006-2011 lag net boven de 0 % per jaar, bij een nationaal doel van 2 %. Tijdens het Green Economic Forum presenteerde de NMZH voorstellen voor de korte en lange(re) termijn. Zo blijven veel energiebesparingsmaatregelen in de industrie die rendabel zijn op korte termijn liggen. Diverse voorbeelden van dit "laaghangende fruit" (o.a. isolatie, luchtkoelers, verlichting, pompen) zijn samen met CE Delft uitgewerkt en gepresenteerd. Ook werd aandacht gevraagd voor een gezamenlijke agenda voor regionale kansen in industriële innovatie en ketens en voor het goed in kaart brengen van levering van warmte en CO₂ tussen bedrijven in en rond de haven. Tenslotte pleitte de NMZH voor meer uitwisseling van kennis en ervaring rondom industriële energiebesparing met een brede inbreng van bedrijven, brancheorganisaties, havenbedrijf, overheden, omgevingsdienst en maatschappelijke organisaties. Het eind 2013 ingezette expertisecentrum bij Plant One is daarvoor een goede eerste aanzet, maar moet meer inhoud krijgen als onderdeel van een Energy Service center per bedrijfstak. Wij kijken terug op een uiterst succesvol Green Economic Forum 2013.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

De inzet van de NMZH speelt in op het benodigde samenspel tussen bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties om de beleidsinzet tot realisatie te brengen, zoals verwoord in de Beleidsvisie Regionale Economie en Energie 2012-2015 op de onderdelen waarbij wij inhoudelijk betrokken zijn.

12.3 Innovatienetwerk Zuidwest Nederland en Lokale Visserijgroep

Onderwerp en resultaatverplichting

De NMZH is betrokken bij het Innovatienetwerk Zuid-West Nederland en neemt deel aan de Lokale Visserijgroep (LVG) Zuid-Hollandse Delta. De LVG adviseert het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over het toekennen van subsidie aan projecten in het kader van de subsidieregeling 'Duurzame Ontwikkeling Visserijgebieden'. Deze subsidieregeling is een van de subsidieregelingen uit het Europees Visserij Fonds (EVF). De LVG bestaat uit lokale vertegenwoordigers uit het visserijgebied Zuid-Hollandse Delta. Het visserijgebied omvat de gemeenten Goedereede, Middelharnis, Dirksland, Westvoorne en Hellevoetsluis. Verder faciliteert de LVG ondernemers met innovatieve plannen en investeringsplannen bij het vormgeven van het project en bij het voldoen aan de formele procedurele eisen. De LVG komt drie keer per jaar bij elkaar.

Daarnaast levert de NMZH een bijdrage in de maatschappelijke borging van de duurzame visserij in Zuidwest Nederland. Dit doen wij door verbindingen te leggen en samenwerking te initiëren tussen visserij, haven en visserij gerelateerde bedrijvigheid en de natuur- en milieubeweging. De regionale economie in de Zuidwestelijke Delta is gebaat bij een duurzame visserij die zich toekomstbestendig ontwikkelt en gericht is op samenwerking tussen de Zeeuwse schaal- en schelpdiersector (Blueport Oosterschelde) en de Noordzee platvisvisserij (Zuidwestelijke Delta en Scheveningen).

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

De NMZH toetst samen met de partners binnen de LVG projecten de bijdrage aan de doelstellingen en kaders zoals beschreven in de Ontwikkelingsstrategie voor het visserijgebied en de algemene verduurzamingsopgave van de visserij. Voor het ondersteunen van innovatieve projecten en investeringen is voor de periode 2010-2013 in totaal € 2,3 miljoen beschikbaar. Deze middelen zijn afkomstig uit het Europees Visserijfonds (€ 0,8 miljoen) en het Stimuleringsfonds Voordelta (€ 1,5 miljoen). Op verzoek van het Ministerie van EZ heeft de NMZH directeur als lid van de beoordelingscommissie van het Visserij Innovatie Platform (VIP) de aanvragen in het kader van de landelijke subsidieregelingen Innovatie en Collectieve acties in de visketen beoordeeld en gewaardeerd. Op basis hiervan heeft de Minister de definitieve projectsubsidie vastgesteld. In de tweede helft van 2013 heeft de NMZH conform de dienstregelingen de LVG projecten beoordelen die nog in 2013 worden ingediend en de voortgang van de lopende projecten bespreken.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

De inzet van de NMZH speelt in op het benodigde samenspel tussen bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties om de beleidsinzet tot realisatie te brengen, zoals verwoord in de Beleidsvisie Regionale Economie en Energie 2012-2015 op de onderdelen waarbij wij inhoudelijk betrokken zijn. Daarnaast schrijft het Europese Visserijbeleid voor dat natuur- en milieuorganisatie het natuur- en duurzaamheidsbelang bij deze subsidieregeling borgen.

12.4 Convenant op weg naar duurzame bedrijventerreinen

Onderwerp en resultaatverplichting

De provincie Zuid-Holland, de gemeenten in Zuid-Holland verenigd in het Regionaal Economisch Overleg (REO), VNO-NCW West, MKB Zuid-Holland, Kamers van Koophandel en de NMZH werken samen om de duurzaamheid van Zuid-Hollandse bedrijventerreinen te bevorderen. Het Zuid-Hollandse convenant is een uitwerking van het Convenant Bedrijventerreinen 2010-2020 dat Rijk, IPO en VNG eind vorig jaar ondertekenden. De NMZH zet in op een verregaande verduurzaming van de regionale bedrijfstreinen.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

De uitvoeringssubsidie Herstructurering Bedrijventerreinen is afgelopen. Nog niet alle eerder toegekende uitvoeringssubsidies zijn tot realisatie gekomen. Binnen de provincie is een inventarisatie gedaan naar de toegekende subsidiebijdragen en de mate waarin de projecten tot realisatie zijn gekomen. Vastgesteld is dat een aanzienlijk deel van de toegekende subsidiebijdrage nog niet is uitgegeven aan het doel waarvoor ze is aangevraagd. VNO-NCW en NMZH hebben deze situatie besproken en vastgesteld dat de middelen die nu nog niet tot uitvoering gekomen zijn weer ingezet moeten worden voor de achterliggende doelstelling.

Verder loopt de voortgang van de uitvoering van het convenant achter en heeft het convenant veel aan zeggingskracht verloren. In 2014 zal de NMZH de voortgang bespreken met de convenantpartners.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

Als betrokken convenantpartner uitvoering geven aan de eerder gemaakte afspraken.

12.5 Participatie Nieuw Reijerwaard

Onderwerp en resultaatverplichting

De provincie Zuid-Holland heeft gekozen voor de ontwikkeling van Nieuw Reijerwaard bij Ridderkerk. Voor de ontwikkeling van dit bedrijventerrein is een inpassingsplan gemaakt. Het doel van het inpassingsplan is gericht op de realisatie van een logistiek en logistiekondersteunende bedrijvigheid voor het al aanwezige agro-logistieke cluster in de regio Barendrecht-Ridderkerk en omvat een groter geheel met de bedrijventerreinen Veren Ambacht en The Greenery (Barendrecht-Oost). De NMZH heeft met een zienswijze op de voorbereiding van de MER voor het inpassingsplan aandacht gevraagd voor het uitgangspunt om een duurzaam bedrijventerrein te realiseren, de effecten voor natuur en landschap, de voorgenomen ontsluitingstructuur en de gevolgen voor de omwonende in de directe omgeving. Vanuit onze betrokkenheid bij het gebied en de gemaakte ruimtelijke keuzes op provinciaal niveau en binnen het Deltri Platform willen wij ook in 2014 een inzet blijven leveren. Wij ondersteunen de WGR Nieuw Reijerwaard en provincie Zuid-Holland om de ambitie om Nieuw Reijerwaard tot het duurzaamste bedrijventerrein van Zuid-Holland te ontwikkelen waar te maken. Ook willen wij in contact met direct omwonende, ondernemers en maatschappelijke organisaties tot een grotere betrokkenheid komen bij de verdere realisatie van het bedrijventerrein. Vanuit een gebiedsgerichte benadering willen wij meekoppelkansen voor landschap, recreatie en leefbaarheid hierbij betrekken.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwalificeerde resultaten?

Het bedrijventerrein Nieuw Reijerwaard is niet onomstreden. De NMZH onderhoudt contacten met zowel bewoners(groepen) en bedrijven in het gebied en met de projectorganisatie. In 2013 is hiervoor zes keer overleg gevoerd met vertegenwoordigers van lokale groepen en twee keer met vertegenwoordigers van het aanwezige bedrijfsleven. Door de lopende procedures tot aan de Raad van State vindt er weinig uitwisseling plaats tussen de NMZH en de projectorganisatie. Dit is besproken met de directeur bijzondere projecten van de provincie Zuid-Holland. Ook heeft de NMZH op 22 mei ingesproken tijdens de hoorzitting van de Provinciale Statencommissie Ruimte en Leefomgeving. De NMZH blijft de dialoog zoeken over Nieuw Reijerwaard en een inzet leveren richting duurzaamheid, energie, groene zone, landschap, ruimtelijk perspectief en milieukwaliteit met bewoners(groepen), voor- en tegenstanders, bedrijven en de Gemeenschappelijk Regeling Nieuw Reijerwaard (RNR). De NMZH blijft het verdere besluitvormingsproces volgen en zal wanneer nodig, gevraagd of ongevraagd, adviseren bij vervolgstappen richting provincie en GRNR. In contact met de provincie en GRNR zal verder gesproken gaan worden over meer betrokkenheid van de NMZH bij de duurzame invulling van Nieuw Reijerwaard.

Relatie met het hoofdlijnenakkoord

De inzet van de NMZH speelt in op het benodigde samenspel tussen bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties om de beleidsinzet tot realisatie te brengen, zoals verwoord in de Beleidsvisie Regionale Economie en Energie 2012-2015 op de onderdelen waarbij wij inhoudelijk betrokken zijn.

13 Netwerkkondersteuning

Onderwerp en resultaatverplichting

NMZH ondersteunt en faciliteert haar achterban van circa 300 lokale groepen zodat zij hun werkzaamheden op lokaal niveau zo goed mogelijk kunnen uitvoeren. Ondersteuning van de achterban behoort tot de basiswerkzaamheden van de NMZH. Op een aantal inhoudelijke dossiers wordt intensiever met de achterban samengewerkt. Concrete activiteiten m.b.t. de ondersteuning van de achterban betreffen informatievoorziening via de website, jaarlijkse monitoring van serviceverlening NMZH bij achterban, juridische cursussen, het organiseren van een achterbandag en het afleggen van werkbezoeken. Begin 2013 heeft de Provincie Zuid-Holland een bezuiniging van € 43.000 doorgevoerd op het onderdeel netwerkkondersteuning en aangegeven dat alleen dan netwerkkondersteuning mag worden gegeven als dit toegevoegde waarde genereert bij de uitvoering van het collegeakkoord en de uitvoering van het provinciaal beleid.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

In 2013 zijn diverse inhoudelijk avondbijeenkomsten georganiseerd voor de achterban. Zo waren er de bijeenkomsten rondom de specifieke thema's monitoring A4 en NWO (zie die betreffende hoofdstukken) en het weidevogelberaad. Ook hebben bilaterale overleggen met organisaties uit ons Zuid-Hollandse natuur- en milieunetwerk plaatsgevonden rond provinciaal beleid en knelpunten op lokaal en regionaal niveau. Om aangesloten organisaties, politiek en andere belangstellenden van toegankelijke en relevante feitelijke informatie te voorzien, zijn fact sheets opgesteld over de ontwikkelingen rondom mobiliteit en de EHS. Op basis van de in samenspraak met onze aangesloten organisaties opgestelde zienswijze op de beleidsvisie duurzaamheid en milieu is de lobby richting de besluitvorming hierover verder opgepakt. Hierbij is gepleit voor een meer integrale visie en ambitie in de beleidsvisie. In de aanloop naar de nieuw op te stellen provinciale visie ruimte en mobiliteit is samen met de aangesloten organisaties een lijst met uitgangspunten opgesteld op basis waarvan de NMZH input heeft geleverd in de diverse gebiedsbijeenkomsten. Tevens is de lijst met uitgangspunten aan de provincie aangeboden. Op basis van de uitgangspunten is vervolgens ook een reactie op de koersnotitie opgesteld. Hiervoor is aandacht gevraagd via de media en door in te spreken bij de Statencommissie. Ten behoeve van de herziening van de provinciale structuurvisie in 2013 voor de herijking van de EHS en het natuurbeheerplan 2014 zijn eveneens in samenspraak met onze aangesloten organisaties zienswijzen opgesteld. Ten behoeve van de opening van het nieuwe kantoor van de NMZH is een feestelijke netwerkbijeenkomst georganiseerd waarvoor alle aangesloten organisaties zijn uitgenodigd. In 2013 is een werkbezoek gebracht aan het transportbedrijf Post Kogeko om met hen van gedachten te wisselen over mobiliteit en transport. Tevens zijn werkbezoeken gebracht aan de LNG terminal Maasvlakte 2 en aan een duurzame tomatenkwekerij in Delfgauw.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

Een prettige en aantrekkelijke leefomgeving zijn belangrijke punten uit het hoofdlijnenakkoord. In Zuid-Holland bestaat er een actief netwerk van lokale groepen die zich als vrijwilliger inzetten voor de kwaliteit van de leefomgeving. De NMZH zet zich ervoor in dat deze lokale groepen hun werkzaamheden t.a.v. de kwaliteit van de leefomgeving zo goed mogelijk uit kunnen voeren en speelt een coördinerende rol in het netwerk. Tevens zorgt de NMZH ervoor dat geluiden en input vanuit het veld gekanaliseerd en gestructureerd worden ingebracht bij de provincie en andere relevante overheden.

14 Overig

14.1 Code maatschappelijke participatie en Omgevingswet

Onderwerp en resultaatverplichting

In 2013 speelden een aantal zaken die van belang zijn voor de kwaliteit van de leefomgeving in Zuid-Holland op een hoger abstractieniveau. Zo is door het ministerie van I&M de code maatschappelijke participatie vastgesteld. Hierin wordt beschreven hoe om wordt gegaan met maatschappelijke participatie en burgerinitiatieven bij grote ruimtelijke/infrastructurele projecten. Ook is het ministerie van I&M bezig met het opstellen van een nieuwe omgevingswet die van groot belang zal zijn voor het proces rondom ruimtelijke ontwikkelingen en zijn er wijzigingen in de Crisis- en Herstelwet doorgevoerd.

Wat is er uitgevoerd en wat zijn de gekwantificeerde resultaten?

De NMZH heeft op verzoek van het ministerie input geleverd voor de nieuw op te stellen code maatschappelijke participatie. Deze input is gebaseerd op de ervaringen van diverse burgers en groepen uit ons netwerk die zelf ervaring hebben met het ontwikkelen van een burgerinitiatief (op het gebied van infrastructuur) in Zuid-Holland. Deze input is grotendeels overgenomen in de definitieve versie van de code die inmiddels naar de Tweede Kamer is gestuurd.

Naar aanleiding van de definitieve code, heeft de NMZH samen met de Milieufederatie Noord-Holland en Milieudefensie input en vragen over de implementatie naar de tweede Kamer gestuurd i.h.k.v. een schriftelijk overleg in de Tweede Kamer over de code. Naar aanleiding van deze input, zijn door de Tweede Kamer diverse moties ingediend over het gebruik van de code.

Ook is de input t.b.v. de code onder de aandacht gebracht bij Statenleden omdat op provinciaal niveau ook wordt gekeken of een soortgelijk code ontwikkeld kan worden.

In het kader van de omgevingswet, levert de NMZH samen met diverse andere natuur- en milieuorganisaties input voor het opstellen van deze wet. Er vindt regelmatig afstemming plaats over dit onderwerp tussen het ministerie van I&M en de natuur- en milieuorganisaties. De gezamenlijke natuur- en milieuorganisaties hebben de toetsversie van de wet en het sturend kader voor de uitvoeringsregelgeving geanalyseerd en hierop gereageerd.

Tevens is er een gezamenlijke zienswijze ingediend op de voorpublicatie tot wijziging van het Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet, zevende tranche.

Wat is de relatie met het hoofdlijnenakkoord?

In het hoofdlijnenakkoord wordt aangegeven dat wordt ingezet op het verbeteren van milieu en op de aanwezigheid van voldoende natuur en recreatie ten behoeve van een goed leef- en vestigingsklimaat. Om dit te realiseren is het van belang dat het kader van wet- en regelgeving dit mogelijk maakt. Bij het vormgeven van goede wet- en regelgeving zijn ervaringen uit de praktijk onmisbaar. Alleen met het gebruik van kennis en ervaringen met wet- en regelgeving van zowel overheden als private partijen en NGO's kan een goed beeld worden verkregen van hoe wet- en regelgeving verbeterd kunnen worden. Het is ook in het belang van al deze partijen dat wet- en regelgeving zo goed mogelijk worden vormgegeven. Als overkoepelende netwerkorganisatie, is de NMZH goed op de hoogte van praktijkervaringen met wet- en regelgeving uit het Zuid-Hollandse natuur- en milieunetwerk.

In het hoofdlijnenakkoord zijn diverse infrastructuurprojecten opgenomen. Burgerinitiatieven kunnen hierbij een waardevolle inbreng opleveren t.a.v. de besluitvorming en tot meer kwaliteit leiden, maar de praktijk heeft uitgewezen dat zorgvuldig omgaan hiermee van groot belang is om teleurstelling bij zowel de initiatiefnemers als de betrokken overheid te voorkomen. Dit is zowel voor de in het hoofdlijnenakkoord concreet benoemde projecten van belang als voor toekomstige infrastructuurprojecten in Zuid-Holland. Een goed protocol voorkomt dat iedere overheid steeds weer opnieuw zelf moet onderzoeken hoe zij omgaat met burgerinitiatieven. Dit bespaart overheden dus uiteindelijk veel werk en tijd en komt bovendien de maatschappelijke participatie ten goede waardoor de overheid hier ook meer baat bij heeft. De inbreng van de NMZH ten behoeve van de code maatschappelijke participatie is specifiek gebaseerd op ervaringen van de initiatoren van maatschappelijke initiatieven in Zuid-Holland, waardoor het ook voor de provincie Zuid-Holland van grote waarde is dat deze inbreng wordt geleverd t.a.v. het opstellen van de code.

15 Nationale Postcodeloterij

De Natuur en Milieufederaties hebben tijdens het Goed Geld Gala in Koninklijk Theater Carré te Amsterdam een cheque van 2.250.000 euro ontvangen van de Nationale Postcode Loterij. Joris Hogenboom, voorzitter van het bestuur van De Natuur en Milieufederaties, is heel blij met dit enorme bedrag. “Met dit bedrag kunnen we onze inzet voor mooie en duurzame provincies versterken en prachtige projecten uitvoeren.”

De Postcode Loterij maakte tijdens het Goed Geld Gala bekend dat zij dit jaar een recordbedrag van ruim 302 miljoen euro doneert. De miljoenenschenken aan goede doelen zijn mogelijk gemaakt door de 2,5 miljoen deelnemers van de Postcode Loterij. Van ieder lot dat zij kopen gaat de helft naar goede doelen. Dankzij een groeiende loterijopbrengst kan er dit jaar bijna 12 miljoen euro meer aan goede doelen geschonken worden dan het afgelopen jaar. De NMZH kan dankzij de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij projecten zoals de Nacht van de Nacht uitvoeren.

Foto-onderschrift: Joris Hogenboom (voorzitter van De Natuur en Milieufederaties), Imme Rog (managing director Nationale Postcode Loterij), Sonja Sars (secretaris van De Natuur en Milieufederaties), Corinne Ellemeet (Netwerkdirecteur van De Natuur en Milieufederaties)
Foto: Roy Beusker Fotografie

Jaarrekening 2013

Algemeen

Begin 2013 heeft de provincie haar beschikking afgegeven voor de subsidie voor het jaar 2013 en op de oorspronkelijke aanvraag van € 500.000 een bedrag van € 43.000 in mindering gebracht zonder voorgaand overleg. Nader overleg heeft helaas niet geresulteerd tot een aanpassing van het eerder genomen besluit. De stichting heeft derhalve moeten snijden in de voorgenomen activiteiten en dat is gelukt zonder overigens in te boeten op de kwaliteit van de te realiseren doelen. Ultimo 2013 werd de stichting op basis van een Provinciale Staten besluit geconfronteerd met een onverwachte teruggang in subsidie naar € 0 per 2014. Gelukkig is dit in december 2013 omgebogen naar een subsidieplafond voor € 250.000 en een mogelijkheid om gebruik te maken van een nieuw gevormde projectenregeling. Maar de NMZH ziet zich geconfronteerd met een forse uitdaging voor de organisatie om met minder middelen de organisatie financieel gezond te houden en opzoek te gaan naar andere financiering en acquisitie voor ons werk. Medio 2014 zal meer zichtbaar gaan worden of wij hierin gaan slagen. Voor een verdere toelichting verwijzen wij naar het jaarverslag.

Financiële resultaten

De Staat van baten en lasten over 2013 sluit met een overschot van:

Aan subsidies hebben wij ontvangen	€ 692.277
Aan de verschillende doelstellingen hebben wij besteed	€ 666.479
Hieruit resulteert een overschot van	€ 25.798
Aan voordelige overige resultaten	€ -
Overschot	€ 25.798

Het overschot van € 25.798 wordt verdeeld volgens de resultaatbestemming.

Begrotingsvergelijking

(x € 1.000)

	Realisatie 2013 €	Begroting 2013 €	Verschil ten opzichte van de begroting	
			Voordelig €	Nadelig €
B A T E N				
Baten uit eigen fondsenwerving	38	35		
Baten uit acties van derden	193	173	20	
Subsidies overheden en anderen	457	500		43
Rente baten	4	2	2	
	<u>692</u>	<u>710</u>		
L A S T E N				
Samenwerking	102	118	16	
Duurzame bedrijvigheid	54	56	2	
Energie transitie	144	153	9	
Gebiedscoördinatie en ontwikkeling	118	118		--
Groene leefomgeving	200	191		9
Strategische thema's	8	15	7	
Water en kust	42	47	5	
	<u>668</u>	<u>698</u>	<u>61</u>	<u>52</u>
			(52)	
SALDO	<u>24</u>	<u>12</u>	<u>9</u>	

Toelichting

In het jaar 2013 zijn alle activiteiten uitgevoerd die gepland waren met in achtneming van de door de Provincie opgelegde korting voor een deel van de activiteiten. Er is kritisch gekeken naar de inzet van externe middelen en op een aantal vlakken is succesvol gewerkt aan verkrijging van middelen uit andere bronnen die ook voor de toekomst verder zullen worden benut. Dit alles heeft uiteindelijk geresulteerd in een positief resultaat dat, met het zicht op de korting voor 2014, zal worden toegevoegd aan de reserves.

Baten

In 2013 zijn minder baten ontvangen dan begroot, mede ook door de korting van de Provincie, maar dat is enigszins gecompenseerd door middelen uit andere bronnen. Zo is er uit extra inzet voor de samenwerking met de andere federaties extra opbrengst gecreëerd en heeft ook een project voor de Gemeente Rotterdam bijgedragen aan de uitbreiding van de opbrengsten.

Lasten

Door het beperkt houden van de directe kosten voor projecten alsook de algemene kosten van de gehele organisatie zijn substantieel minder kosten gemaakt dan begroot waardoor het begrote resultaat uiteindelijk fors hoger uitvalt. Deze totale beperking is gerealiseerd ondanks de hogere kosten die gepaard zijn gegaan met de verhuizing. Voor deze extra kosten heeft de stichting overigens een bijdrage van de Gemeente Den Haag verkregen die reeds is verwerkt in de onderhouds exploitatie.

Een lagere post pensioenpremies ten opzichte van de begroting draagt vervolgens ook nog bij aan de daling van de totale kosten voor het boekjaar. Vanwege de invoering van een nieuwe regeling zal deze post de komende jaren echter weer toenemen mede ook als gevolg van de leeftijdsopbouw van het personeel.

Doorkijk naar het jaar 2014

De tweede helft van 2013 heeft in het teken gestaan van overleg en discussie met de Provincie voor de inzet en provinciale subsidiëring van de NMZH voor 2014 en verder. In een uiterst verwarrende statenvergadering van oktober leek er eerst geen subsidie meer beschikbaar te komen voor 2014 maar dat is in december door Provinciale Staten gerepareerd. Er is uiteindelijk toegezegd dat de stichting € 250.000 aan basis bijdrage kan aanvragen en daarbovenop nog voor één of twee projecten aanvullende subsidieaanvraag kan indienen. Het totaal van de aanvraag is gericht op € 375.000 en € 400.000 waarmee de basisformatie van de NMZH is gecontinueerd. Wel zal nog nadrukkelijker gezocht gaan worden naar andere financieringsbronnen voor ons werk. Hiertoe lopen diverse acquisities. Halverwege 2014 zullen wij de balans opmaken over het eerste half jaar en waar nodig andere acquisities starten en mogelijke aanpassingen in de organisatie doorvoeren om ook op middellange termijn financieel gezond te blijven.

De onverwachte aanpassing in het meerjarenbeleid van de provincie zorgt ervoor dat de stichting sneller dan verwacht op zoek moet naar alternatieve geldbronnen. Vooralsnog zal dan ook voor 2014 een negatieve begroting worden neergelegd om niet gelijk te snijden in de organisatie omdat dit ook weer van negatieve invloed zal zijn op de kwaliteit van de nog uit te voeren activiteiten en de inzet op de acquisitie. Uitgangspunt blijft om ook in 2014 e.v. de exploitatie sluitend te houden.

De begroting voor 2014 ziet er dan als volgt uit:

	<u>Begroting 2014</u>
<i>Uitgaven</i>	
<i>Projectkosten direct</i>	
Personeelskosten (vaste dienst)	€ 251.500
Inhuur derden	€ -
Reis- en verblijfkosten	€ 6.000
Voorlichting en presentatie	€ 5.000
Overige kosten	€ 5.000
	€ 267.500
<i>Indirecte kosten</i>	
Personeelskosten (vaste dienst)	€ 357.329
Af: toegerekend aan projecten	€ (251.500)
Reis- en verblijfkosten	€ 2.550
Voorlichting en presentatie	€ 9.000
Huisvestingskosten	€ 47.100
Kantoorkosten	€ 49.500
Bestuurskosten	€ 3.000
Administratie- en advieskosten	€ 39.900
	€ 256.879
Totaal uitgaven	€ 524.379
<i>Inkomsten</i>	
Basissubsidie Provincie Zuid-Holland	€ 250.000
Fonds de Natuur en Milieufederaties	€ 174.800
Overige baten en bijdragen	€ 45.400
Rentebaten	€ 2.500
	€ 472.700
Totaal inkomsten	€ 472.700
Resultaat	€ (51.679)

Balans per 31 december 2013
(na bestemming resultaat)

	<u>31-12-2013</u>		<u>31-12-2012</u>
	€		€
Actief			
Vlottende activa			
Vorderingen en overlopende activa:			
Overige vorderingen en overlopende activa	169.137		115.231
Liquide middelen	245.744		270.370
	<u>414.881</u>		<u>385.601</u>
	<u>414.881</u>		<u>385.601</u>
	<u>31-12-2013</u>		<u>31-12-2012</u>
	€		€
Passief			
Eigen vermogen			
Reserves en fondsen:			
Continuïteitsreserve	313.977		301.977
Overige reserves	<u>13.798</u>		<u>-</u>
	327.775		301.977
Schulden op korte termijn			
Leveranciers en handelskredieten	7.266		9.130
Belastingen en premies sociale verzekeringen	11.389		18.492
Overige schulden en overlopende passiva	<u>68.451</u>		<u>56.002</u>
	87.106		83.624
	<u>414.881</u>		<u>385.601</u>
	<u>414.881</u>		<u>385.601</u>

Staat van Baten en Lasten

	Realisatie 2013 €	Begroot 2013 €	Realisatie 2012 €
BATEN			
Baten uit eigen fondsenwerving	37.918	35.000	-
Kosten uit eigen fondsenwerving	-	-	-
	<u>37.918</u>	<u>35.000</u>	<u>-</u>
<i>(In % van baten uit eigen fondsenwerving)</i>	100%	100%	-
Baten uit acties van derden	192.842	172.900	181.316
Beschikbaar uit fondsenwerving	<u>230.760</u>	<u>207.900</u>	<u>181.316</u>
Subsidies overheden en anderen	457.000	500.000	500.697
Rente baten	4.517	1.500	5.347
Totaal beschikbaar voor doelstelling	<u>692.277</u>	<u>709.400</u>	<u>687.360</u>
BESTEDINGEN			
Samenwerking	101.907	117.781	170.732
Duurzame bedrijvigheid	53.740	56.041	93.917
Energie transitie	143.112	153.404	160.057
Gebiedscoördinatie en ontwikkeling	118.264	117.781	96.415
Groene leefomgeving	200.123	190.990	120.313
Strategische thema's	7.797	15.000	-
Water en kust	41.536	46.403	46.775
Beheer en administratie *	-	-	-
Totaal besteed aan doelstelling	<u>666.479</u>	<u>697.400</u>	<u>688.210</u>
Resultaat	<u>25.798</u>	<u>12.000</u>	<u>(850)</u>
Bestemming			
Continuïteitsreserve	12.000	12.000	(850)
Overige reserves	13.798	-	-
	<u>25.798</u>	<u>12.000</u>	<u>(850)</u>

* De Natuur- en Milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek, die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De Kosten voor Beheer en Administratie worden inzichtelijk gemaakt in de bijlage Toelichting Lastenverdeling, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

Kasstroomoverzicht

Het saldo van de geldmiddelen is in het jaar 2013 afgenomen met € 24.626. De oorzaak hiervan blijkt uit onderstaande analyse van de kasstromen.

	<u>2013</u>	<u>2012</u>
	€	€
Kasstroom uit operationele activiteiten:		
Overschot/Tekort	25.798	(850)
Aanpassingen voor:		
Veranderingen in werkkapitaal:		
Mutatie vorderingen	(53.906)	141.950
Mutatie kortlopende schulden	<u>3.482</u>	<u>(45.063)</u>
	<u>(50.424)</u>	<u>96.887</u>
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	<u>(24.626)</u>	<u>96.037</u>
Kasstroom uit operationele activiteiten	<u>(24.626)</u>	<u>96.037</u>
Netto kasstroom	<u>(24.626)</u>	<u>96.037</u>
Mutatie geldmiddelen	<u>(24.626)</u>	<u>96.037</u>

De afname is met name het gevolg van de voorfinanciering van diverse projectkosten en kosten van verhuizing waar nog vorderingen tegen overstaan die per balansdatum og niet zijn afgerekend.

Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten

Algemeen

Doelstelling

De Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland, gevestigd te Den Haag, is opgericht op 18 augustus 1986 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken onder nummer 41129491.

Het doel van de stichting is: het behartigen van belangen met betrekking tot het beschermen, beheren, verbeteren en verrijken van het milieu, natuur en landschap in en rond de provincie Zuid-Holland, een en ander in de meest ruime zin.

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het overschot/tekort vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De jaarrekening is opgesteld conform de verslaggevingsrichtlijnen, die gesteld worden aan Fondsenwervende instellingen (RJ 650).

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

In de loop van het boekjaar aangeschafte materiële vaste activa worden in principe in het boekjaar geheel afgeschreven en als kosten aangemerkt. Slechts bij hoge uitzondering en substantialiteit wordt een investering als materieel vast actief opgenomen en derhalve afgeschreven over de geschatte levensduur.

Onderhanden werk/jaaroverschrijdende projecten:

Onderhanden werk wordt gewaardeerd op kostprijs verminderd met de op balansdatum reeds voorzienbare verliezen. De kostprijs omvat de directe loonkosten en overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend en overigens gebaseerd zijn op reeds in het boekjaar afgesloten contracten. De reeds ontvangen gelden worden op het onderhanden werk in mindering gebracht. Positieve resultaten worden in het jaar van definitieve afrekening genomen.

Voor (verwachte) negatieve resultaten wordt ultimo van het jaar een voorziening gevormd.

Vorderingen

De vorderingen worden opgenomen tegen nominale waarde onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van beoordeling per vordering.

Te vorderen subsidies worden opgenomen tegen de nominale waarde van de toegekende beschikkingen van de Provincie Zuid-Holland.

Reserves en fondsen

De reserves en fondsen maken het voor de 'gever' mogelijk, om te beoordelen welk bedrag van de reserves en fondsen dienen als buffer voor onverwachte tegenvallers.

Onder de reserves en fondsen vallen onder meer de continuïteitsreserve, overige reserves en bestemmingsreserves, waarvan de bestemming van de beschikbare gelden door de Raad van Toezicht is bepaald.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Baten uit eigen fondsenwerving

Onder deze categorie worden gelden verantwoord, die door de gever vrijwillig zijn afgestaan en geen (evenredige) tegenprestatie vormen voor geleverde goederen en/of diensten dan wel afkomstig zijn van organisaties anders dan overheid en overige publiekrechtelijke organisaties.

Kosten uit eigen fondsenwerving

Alle kosten van activiteiten, die direct of indirect ten doel hebben mensen, bedrijven of instellingen te bewegen geld te geven voor één of meer van de doelstellingen, worden aangemerkt als kosten fondsenwerving.

Baten uit acties van derden

De toegezegde bijdragen uit nationale loterijen, puzzelacties van bladen e.d. en/of andere fondsenwervende instellingen worden verantwoord onder deze categorie. Hierbij is te denken aan gelden van de Nationale Postcodeloterij, maar ook aan gelden van aangesloten organisaties. Het aandeel wordt bepaald op basis van de netto toezegging verminderd met de gemaakte verwervingskosten.

Subsidies overheden en anderen

Onder deze categorie worden toegezegde subsidies van overheden, bedrijven en instellingen verantwoord. Onder subsidies zijn te verstaan bijdragen, die door de verstrekker afhankelijk zijn gesteld van de uitvoeringskosten van een project.

Beleggingen

Ontvangen middelen worden niet aangewend voor belegging in effecten, zoals aandelen en obligaties

Bestedingen

Onder de bestedingen worden, per doelstelling, de directe projectkosten en het aandeel in de uitvoeringskosten verantwoord.

Directe projectkosten

De directe projectkosten zijn de kosten welke direct en specifiek zijn toe te rekenen aan een project.

Uitvoeringskosten

Onder de uitvoeringskosten worden de kosten verantwoord van de eigen organisatie (kosten van bestuur, beheer en uitvoering). Deze kosten worden op basis van bestede directe project-uren verdeeld naar de drie doelstellingen.

Beheer en administratie

De Provinciale Natuur en Milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de Toelichting op de bestedingen, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen. Vanaf 2011 hebben de 12 milieufederaties een interne afspraak gemaakt over de procentuele omvang van de kosten voor B&A. Afsproken is dat federaties hiervoor een eigen norm vastleggen en op basis daarvan rapporteren. Per balansdatum is bij de stichting die norm nog niet vastgelegd.

Fiscale positie

Belastingen

De stichting is met ingang van 1 september voor een deel van haar activiteiten omzetbelastingplichtig doch blijft vrijgesteld van vennootschapsbelasting.

Toelichting op de onderscheiden posten van de balans

Actief

	<u>31-12-2013</u>	<u>31-12-2012</u>
	€	€
Vorderingen		
<u>Overige vorderingen en overlopende activa:</u>		
Te vorderen subsidies provincie Zuid-Holland	91.400	100.000
Te vorderen bijdragen De Natuur en Milieufederaties	56.131	1.568
Vooruitbetaalde bedragen	6.676	10.585
Overige vorderingen	14.930	3.078
	<u>169.137</u>	<u>115.231</u>

De looptijd van deze vorderingen bedraagt een periode < 1 jaar.

Liquide middelen

Stichting Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland:

ING Bank rekening-courant	7.459	3.352
ING Bank spaarrekening	<u>238.285</u>	<u>267.018</u>
	<u>245.744</u>	<u>270.370</u>

Voor een bedrag van € 3.355 staan de liquide middelen niet ter vrije beschikking van de stichting wegens een verstrekte bankgarantie door ING Bank in verband met huurverplichtingen van het pand.

Eigen vermogen

Reserves en fondsen

Continuïteitsreserve

Het verloop van deze post is als volgt:

	<u>2013</u>	<u>2012</u>
	€	€
Stand per 1 januari	301.977	302.827
Resultaatbestemming	<u>12.000</u>	<u>(850)</u>
Stand per 31 december	<u>313.977</u>	<u>301.977</u>

Het beleid van de stichting met betrekking tot de omvang en functie van het vrij besteedbare vermogen is er op gericht om de continuïteit van de organisatie te waarborgen door middel van het opbouwen van een eigen vermogen ter hoogte van 1 jaar aan uitvoeringskosten (ca. € 500.000). Jaarlijks wordt hiertoe maximaal aan toegevoegd een bedrag dat overeenkomt met het resultaat uit de begroting.

<u>Overige reserve:</u>	<u>2013</u>	<u>2012</u>
	€	€

Het verloop van deze post is als volgt:

Stand per 1 januari	-	-
Toename	<u>13.798</u>	<u>-</u>
Stand per 31 december	<u><u>13.798</u></u>	<u><u>-</u></u>

De overige reserve wordt gevormd uit de 'overwinsten' (resultaat hoger dan begroot) en kan door het bestuur worden ingezet voor (verwerving van) nieuwe projecten.

<u>Leveranciers en handelskredieten:</u>	<u>31-12-2013</u>	<u>31-12-2012</u>
	€	€

Crediteuren	<u><u>7.266</u></u>	<u><u>9.130</u></u>
-------------	---------------------	---------------------

Belastingen en premies sociale verzekeringen:

Saldo BTW af te dragen ultimo boekjaar	1.575	-
Afdracht loonheffingen en sociale lasten	<u>9.814</u>	<u>18.492</u>
	<u><u>11.389</u></u>	<u><u>18.492</u></u>

<u>31-12-2013</u>	<u>31-12-2012</u>
€	€

Overige schulden en overlopende passiva:

Vakantiegeldverplichting	13.742	12.488
Vakantiedagenverplichting	11.644	7.154
Te betalen accountants- en administratiekosten	9.850	10.725
Te betalen personeelskosten	2.806	-
Nog te betalen projectkosten	15.669	17.125
Overige schulden	<u>14.740</u>	<u>8.510</u>
	<u><u>68.451</u></u>	<u><u>56.002</u></u>

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Op 6 maart 2013 is er een huurcontract afgesloten voor een kantoorruimte op de begane grond aan de Bezuidenhoutseweg 50-58 te Den Haag. Het contract loopt tot 1 januari 2017 en de jaarlijks hiermee gemoeide huurlast bedraagt € 40.300.

Het jaarlijks bedrag voor met derden aangegane huurverplichting van een kopieermachine bedraagt in totaal € 5.200.

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

	Realisatie 2013 €	Begroot 2013 €	Realisatie 2012 €
BATEN			
<u>Baten uit eigen fondsenwerving:</u>			
Overige activiteiten	37.918	35.000	-
	<u>37.918</u>	<u>35.000</u>	<u>-</u>
Totaal eigen fondsenwerving	37.918	35.000	-
<u>Baten uit acties van derden:</u>			
St. Fonds Provinciale Milieufederaties	192.842	172.900	181.316
	<u>192.842</u>	<u>172.900</u>	<u>181.316</u>
Beschikbaar uit acties	192.842	172.900	181.316
<p>Het percentage van alle toekenningen in Stichting De Natuur- en Milieufederaties afkomstig van de Nationale Postcode Loterij bedroeg in 2013 97,4% (2012: 97,7%).</p>			
<u>Subsidies overheden en anderen:</u>			
<i>Structurele subsidies:</i>			
Provincie Zuid-Holland (basissubsidie) St. Milieufederatie Z-H	457.000	500.000	500.000
<i>Overige subsidies en bijdragen</i>	-	-	697
	<u>457.000</u>	<u>500.000</u>	<u>500.697</u>
Beschikbaar uit overheden en anderen	457.000	500.000	500.697
<p>De provincie Zuid-Holland heeft de basissubsidie tot en met het boekjaar 2012 definitief vastgesteld.</p>			
Totaal beschikbaar uit acties en subsidies	687.760	707.900	682.013
Rentebaten	4.517	1.500	5.347
	<u>4.517</u>	<u>1.500</u>	<u>5.347</u>
Totaal beschikbaar voor doelstelling	692.277	709.400	687.360

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

BESTEDINGEN

	Realisatie 2013 €	Begroting 2013 €	Realisatie 2012 €
<u>Directe projectkosten (cf lastenverdeling per project)</u>			
Personeelskosten	311.779	340.500	287.654
Inhuur derden *1	52.056	53.750	58.635
Reis- en verblijfkosten	4.630	2.000	4.772
Voorlichting en presentatie	17.108	20.250	40.318
Overige kosten	8.673	-	5.004
Totaal Projectkosten	<u>394.246</u>	<u>416.500</u>	<u>396.383</u>
Gemiddeld aantal personeelsleden (in fte's)	<u>5,30</u>		<u>5,70</u>

*1 de kosten voor inhuur derden betreffen niet alleen een vergoeding voor de geleverde diensten maar ook voor de door derden in rekening gebrachte BTW van 19%/21% die door de Natuur- en Milieufederatie niet in vooraftrek kan worden genomen.

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

Lastenverdeling per project

	Projecten							Totaal Projecten	Beheer & Administratie	Realisatie 2013	Begroting 2013	Realisatie 2012
	Samen Werking	Duurzame Bedrijvigheid	Energie transitie	Gebiedscoörd en ontwikkeling	Groene leefomgeving	Water en kust	Strategische Thema's					
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
<u>Directe projectkosten</u>												
Personeelskosten	49.874	30.250	80.044	62.818	84.339	356	4.098	311.779	89.839	401.618	445.700	387.188
Inhuur derden	5.162	-	-	-	15.784	31.110	-	52.056	-	52.056	53.750	58.635
Reis- en verblijfkosten	604	392	1.610	1.557	436	-	31	4.630	-	4.630	2.000	4.772
Voorlichting en presentatie	600	-	50	-	16.458	-	-	17.108	-	17.108	20.250	40.318
Overige kosten	1.256	285	594	4.030	2.491	-	17	8.673	-	8.673	-	5.004
Totaal directe projectkosten	57.496	30.927	82.298	68.405	119.508	31.466	4.146	394.246	89.839	484.085	521.700	495.917
<u>Indirecte kosten</u>												
Reis- en verblijfkosten	227	113	301	244	370	1	20	1.276	399	1.675	2.800	1.709
Huisvestingskosten	10.806	5.369	14.331	11.628	17.637	42	964	60.777	19.012	79.789	72.000	82.578
Kantoorkosten	7.241	3.598	9.603	7.792	11.818	28	646	40.726	12.931	53.657	48.400	53.657
Bestuurskosten								-	3.254	3.254	3.500	2.268
Voorlichting en presentatie	1.621	805	2.150	1.744	2.646	6	145	9.117	2.853	11.970	10.500	12.610
Administratie- en advieskosten								-	31.356	31.356	37.900	38.852
Financieringskosten									693	693	600	619
Totaal indirecte kosten	19.895	9.885	26.385	21.408	32.471	77	1.775	111.896	70.498	182.394	175.700	192.293
Totaal Projectkosten	77.391	40.812	108.683	89.813	151.979	31.543	5.921	506.142	160.337	666.479	697.400	688.210
<u>Verdeling Beheer & Administratie</u>	15,29%	8,06%	21,47%	17,74%	30,03%	6,23%	1,17%	100,00%				
Toerekening	24.516	12.928	34.429	28.451	48.144	9.992	1.876	160.337	(160.337)	-		
Totale kosten	101.907	53.740	143.112	118.264	200.123	41.536	7.797	666.479	-	666.479	697.400	688.210

Kostentoerekening

De personeelskosten worden aan de doelstellingen toegerekend op basis van de urenregistratie van de medewerkers.

Kengetallen

	2013	2012
% kosten eigen fondsenwerving ten opzichte van baten uit eigen fondsenwerving	-	-
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van totale lasten (voor verdeling Beheer & Administratie)	75,9%	73,8%
% kosten Beheer & Administratie (voor verdeling) te opzichte van de totale kosten	24,1%	26,2%

In 2011 zijn binnen de Natuur- en Milieufederaties nadere afspraken gemaakt over de toerekening van indirecte kosten aan de doelstelling. Dit heeft geleid tot een verfijning van de methodiek en derhalve zijn ook de vergelijkende percentages op dezelfde wijze berekend en daarmee afwijkend ten opzichte van het vorige verslagjaar. Een norm percentage voor NMZH is nog niet vastgesteld maar zal naar verwachting op 25% worden gesteld.

Specificatie van de Uitvoeringskosten volgens categoriale indeling (indirecte kosten)

	Realisatie 2013 €	Begroot 2013 €	Realisatie 2012 €
<u>Salarissen</u>			
Salariskosten	279.940	297.500	280.940
Vakantiedagenverplichting	4.490		2.791
Ontvangen ziekingeld	-		(395)
	<u>284.430</u>	<u>297.500</u>	<u>283.336</u>
<u>Sociale lasten</u>			
Sociale lasten werkgever	41.214	51.000	41.156
Premie ziekengeldverzekering	27.776	30.500	28.999
Eindheffing werknemersfaciliteit	-	100	-
	<u>68.990</u>	<u>81.600</u>	<u>70.155</u>
<u>Pensioenlasten</u>			
	<u>32.921</u>	<u>47.000</u>	<u>18.979</u>
<u>Overige personeelskosten</u>			
Overige personeelskosten	1.928	3.000	3.188
Deskundigheidsbevordering	1.071	-	-
Reiskosten woon-werk	11.384	15.700	10.806
Arbokosten	894	900	724
	<u>15.277</u>	<u>19.600</u>	<u>14.718</u>
Totaal Personeelskosten	<u>401.618</u>	<u>445.700</u>	<u>387.188</u>
Toegerekende personeelskosten aan Projecten	<u>(311.779)</u>	<u>(340.500)</u>	<u>(401.618)</u>
Totaal Personeelskosten indirect	<u>89.839</u>	<u>105.200</u>	<u>(14.430)</u>
<u>Reis- en verblijfkosten</u>			
Kilometervergoedingen	1.174	2.000	1.426
Verblijf- en representatiekosten	501	800	283
	<u>1.675</u>	<u>2.800</u>	<u>1.709</u>

	Realisatie 2013 €	Begroot 2013 €	Realisatie 2012 €
<u>Huisvestingskosten</u>			
Huur gebouwen	41.561	48.500	58.642
Servicekosten	15.455	14.500	15.436
Schoonmaakkosten	4.719	4.500	4.389
Overige huisvestingskosten	18.054	4.500	4.111
	<u>79.789</u>	<u>72.000</u>	<u>82.578</u>
<u>Kantoorkosten</u>			
Hard- en software	29.118	21.000	22.796
Kantinekosten	800	700	463
Kantoorbenodigdheden	2.059	1.500	2.884
Telefoonkosten	6.778	7.800	7.467
Kopieer-, druk-, en reproductiekosten	7.869	10.000	6.263
Vakliteratuur en contributies	2.995	2.500	8.232
Portokosten	2.465	3.500	3.934
Verzekeringen	1.381	1.400	1.618
Overige kantoorkosten	192	-	-
	<u>53.657</u>	<u>48.400</u>	<u>53.657</u>
<u>Bestuurkosten</u>	<u>3.254</u>	<u>3.500</u>	<u>2.268</u>
<u>Voorlichting en presentatie</u>			
Jaarverslag en beleidsplan	2.500	3.000	5.207
Bijeenkomsten achterban	-	1.500	2.734
Website	9.323	4.000	4.094
Overige communicatiemiddelen	147	2.000	575
	<u>11.970</u>	<u>10.500</u>	<u>12.610</u>
<u>Administratie- en advieskosten</u>			
Accountants- en advieskosten	6.050	6.500	6.050
Kosten (juridisch) advies	2.496	2.800	4.856
Administratiekosten	22.810	28.600	27.946
	<u>31.356</u>	<u>37.900</u>	<u>38.852</u>
<u>Financieringskosten</u>			
Bankkosten en rentelasten	693	600	619
	<u>693</u>	<u>600</u>	<u>619</u>
Totaal Uitvoeringskosten	<u>272.233</u>	<u>280.900</u>	<u>177.863</u>

Bezoldiging directie en Raad van Toezicht

De Raad van toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het bezoldigingsbeleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in december 2013. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning wordt voor het salaris van directie aangesloten bij de raam-cao Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen. Voor de overige componenten heeft de stichting een eigen regeling.

De bezoldiging van directie is als volgt:

Naam	A.P. Ouwehand
Functie	Directeur
Dienstverband	
Aard	onbepaalde tijd
uren (voltijds werkweek)	37
Parttime percentage	86,49%
Periode	01-01 t/m 31-12
Bezoldiging	
<i>jaarinkomen</i>	
Bruto salaris	75.150
Vakantiegeld	6.245
Eindejaarsuitkering	nvt
Variabel jaarinkomen	nvt
Totaal jaarinkomen	<u>81.395</u>
<i>overige lasten en vergoedingen</i>	
SV lasten, werkgeversdeel	8.838
Belastbare vergoedingen	nvt
Pensioenlasten	6.612
Overige beloningen op termijn	nvt
Uitkeringen beëindiging dienstverband	nvt
3 lasten en vergoedingen	<u>15.450</u>
Totaal bezoldiging 2013	<u>96.845</u>
Totaal bezoldiging 2012	92.699

De bezoldiging van de leden van de Raad van Toezicht is als volgt:

Naam	Functie	Duur dienst verband	Omvang dienst verband	Beloning	Door werkgever betaalde SV premies	Belastbare kosten vergoedingen	Voorzieningen betaalbaar op termijn	Beëindigingsuitkeringen	Jaar beëindiging	Motivering
H.M. Weening	voorzitter	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
R. van der Laar	penningmeester	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
K.F.Mulder	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
R.F.G. Schröder	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
E.T. Schutte - Postma	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
J.P.R.M. Steegh	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
P.R. van Alphen	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t

Overige toelichtingen en ondertekening van de jaarrekening

Ondertekening van het jaarbericht 2013.

Den Haag, 14 april 2014,

Bestuur

A.P. Ouwehand

Overige gegevens

Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat

Conform artikel 14 lid 7 van de statuten wordt bij liquidatie van de stichting door het bestuur de bestemming van een eventueel batig saldo bepaald, welke bestemming zoveel mogelijk overeenkomt met het doel van de stichting.

Voor het overige zijn geen bepalingen omtrent resultaatbestemming in de statuten opgenomen.

Resultaatbestemming 2012

De jaarrekening 2012 is vastgesteld in de vergadering van de Raad van Toezicht gehouden op 1 mei 2013. De Raad van Toezicht heeft de resultaatbestemming vastgelegd conform het daartoe gedane voorstel.

Voorstel resultaatbestemming 2013

Door de directie wordt voorgesteld aan het behaalde resultaat de volgende bestemming te geven:

	€
- toevoeging aan de continuïteitsreserve	<u>12.000</u>
- toevoeging aan de overige reserves	<u>13.798</u>
	<u><u>25.798</u></u>

Bovengenoemd voorstel is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van de Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland
Bezuidenhoutseweg 50
2594 AW DEN HAAG

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2013 van de Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland te Den Haag gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 met de toelichting, waarin opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarstukken die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag van het bestuur, beide in overeenstemming met RJ 650 Fondswervende instellingen. Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarstukken mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijking van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het op zetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden.

2

27 juni 2014

23119/DPS/mv

Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit.

Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de entiteit gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel betreffende de jaarrekening

Naar ons oordeel geven de jaarstukken een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland per 31 december 2013 en van het resultaat over 2013 in overeenstemming met RJ 650 Fondswervende instellingen.

Rotterdam, 27 juni 2014

Deloitte Accountants B.V.

was getekend: drs. R.M.J. van Vugt RA

Bijlagen

Bijlage 1: Nevenfuncties en rooster van aftreden Raad van Toezicht

Heleen Weening (voorzitter)

- Adviseur Rekenkamer Den Haag
- Werkgever: Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten (KING)

Pieter van Alphen

- Voorzitter Katholieke Stichting Jongerenbelangen (Charitatief fonds)
- Voorzitter RvT Stichting Katholiek Verzorgingshuis Waalsdorp
- Bestuurslid Nederlands Platform Warmtepompen
- Bestuurslid Dutch Heatpump Association
- Hoofdfunctie: Algemeen directeur Techneco Beheer BV, daaronder vallen Techneco BV, Techneco Solar BV, Techneco Energiesystemen BV, Warmtepomp Techniek Nederland BV

Rob van de Laar

- Voorzitter Stichting Nationale Herdenking 's-Gravenhage
- Voorzitter VVE Heliotrooplaan-Narcislaan
- Erelid Bedrijven Sociëteit Haaglanden
- Lid van de Commerciële Club
- Voorzitter VMHA/ARWI
- Bestuurslid Stichting Residentie in Bedrijf
- Ambassadeur Toneelgroep Drang
- Ambassadeur Vroondaal
- Lid van Stichting Rood Groen Geel (oprichten ADO Museum)
- Lid Auditcommissie RVO (Regionale Voetbal Opleiding)
- Lid Gemeenteraad van Den Haag
- Lid Algemeen Bestuur Regio Haaglanden
- Voorzitter Future of Peace
- Lid Stichting Militaire Erehof 's Gravenhage

Karel Mulder

- Werkgever: TU Delft

Rob Schröder

- Werkgever: WUR Alterra
- Nevenfuncties: lid van informele milieuwerkgroepen in Gouda (o.a. Ver Milieudefensie Gouda)

Loes Schutte

- geen

John Steegh

- Zelfstandig adviseur, Steegh Beleidsadvies;
- Voorzitter Coalitie Openbare Ruimte en Groen, project Klimaatbestendige Stad, Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering;
- Voorzitter klankbordgroep Rijn-West, Kaderrichtlijn Water;
- Voorzitter regio West (Zuid-Holland/Utrecht) Water Natuurlijk;
- Voorzitter Stuurgroep Diaconie Franstalige Afrikanen (Leiden);
- Bestuurslid Waterambacht Leiden.

Paul Zeef

- Schouwmeester bij Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden
- In dienst bij St ICTU te Den Haag als strategisch adviseur. In dit verband projecten voor Logius/Ministerie van Binnenlandse Zaken en voor Kadaster International gedaan.

Naam	Functie	Datum toetreding	Aftreden/Verkiesbaar				
			2012	2013	2014	2015	2016
Paul Zeef	voorzitter	11-03-2009	herkozen	afgetreden			
Karel Mulder	lid	11-03-2009	herkozen			x	
Rob Schröder	lid	11-08-2011			x		
Loes Schutte-Postma	lid	01-12-2011			x		
Rob van de Laar	Penningmeester	29-06-2011			x		
John Steegh	lid	22-11-2011			x		
Heleen Weening	lid/ voorzitter	22-11-2011		gekozen	x		
Pieter van Alphen	lid	19-02-2013					x

Bijlage 2: Verantwoordingsverklaring Raad van Toezicht en NMZH

De leden van de Raad van Toezicht onderschrijven de volgende principes:

Artikel 4, lid 1.a, onderdeel b:

Binnen de instelling dient de functie “toezicht houden” (vaststellen of goedkeuren van plannen, en het kritisch volgen van de organisatie en haar resultaten) duidelijk te zijn gescheiden van het “besturen” dan wel van de “uitvoering”.

Het intern toezicht op bestuurlijke en/of uitvoerende taken is als volgt georganiseerd:

- Een delegatie van de Raad van Toezicht, bestaande uit voorzitter en een tweede lid, houdt toezicht op de uitvoerende taken van de directie;
- De voltallige Raad van Toezicht houdt toezicht en stuurt mee op de inhoud door inhoudelijk mede zorg te dragen voor de inhoud van het werkprogramma.

De uitvoering van het intern toezicht op bestuurlijke en/of uitvoerende taken vindt als volgt plaats:

- Minimaal één keer per kwartaal worden gestelde doelstellingen getoetst in de vergadering van de Raad van Toezicht;
- Minimaal eenmaal per kwartaal vindt een Raad van Toezicht vergadering plaats in voltallige bezetting. Tijdens deze vergadering wordt de voortgang van het werkplan getoetst en waar nodig bijgestuurd. Tevens vindt door het toetsen van de tussentijds bereikte resultaten een evaluatie plaats op de toegepaste werkwijze;
- Statuten bevatten een aantal richtlijnen die maken dat voor beslissingen ten aanzien van aanname/ontslag personeel en fundamentele uitgaven aan materiaal toestemming van dagelijks bestuur is vereist. Daarmee is een controlemechanisme in het systeem aangebracht;
- Twee maal per jaar vindt afstemming met de Provincie Zuid-Holland, onze hoofdsubsidieverstrekker plaats. Het gesprek dient als toetsing door een externe partij op onze werkzaamheden;

Een optimale samenstelling van het bestuur en een eventueel toezichthoudend orgaan wordt als volgt bewerkstelligd:

- Vanaf januari 2008 is de bestuurlijke werkwijze geformaliseerd. In 2012 is het bestaande bestuursmodel omgezet naar een Raad van Toezichtmodel waarbij ook in de statuten en verschillende reglementen is vastgelegd hoe de invulling dient te geschieden. Voor de verschillende functies zijn functieprofielen opgesteld op basis waarvan de werving van nieuwe leden wordt uitgevoerd.

Evaluatie van het functioneren van directie, bestuur en leden van de Raad van Toezicht vindt als volgt plaats:

- In vergaderingen van de RvT is hiervoor altijd ruimte ingebouwd. Gezien de aard van de organisatie vindt dit altijd op inhoud van het werkprogramma plaats. RvT leden zijn niet op uitvoerend niveau in de organisatie aanwezig;
- De directie en een delegatie van de Raad van Toezicht evalueren tijdens en buiten de vergaderingen het functioneren van de directeur.

Artikel 4, lid 4, onderdeel b:

De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstelling.

- Het benoemen van richtinggevende doelstellingen op alle relevante gebieden en niveaus wordt als volgt ingevuld:
  - Jaarlijks wordt een werkplan ingediend. Dat omvat op thema's, de gewenste doelstellingen en een daarbij behorende projectbegroting.
- Het monitoren en evalueren van de uitvoering van activiteiten en interne processen vindt als volgt plaats:
  - Zie bovengenoemd. Op detailniveau dient het overleg met een delegatie van de Raad van Toezicht als evaluatie/monitoringsmoment;
  - Tevens vindt één maal per jaar een controle op de interne processen plaats door de externe accountant.
- Het in werking stellen van aanpassingen naar aanleiding van de evaluaties wordt als volgt opgevolgd:
  - De verslagen van de vergadering van de Raad van Toezicht dienen tevens als basis voor de controle op uitvoering.

Artikel 4, lid 5.2, onderdeel b:

De instelling streeft naar optimale relaties met belanghebbenden, met gerichte aandacht voor de informatieverstopping en de inname en verwerking van wensen, vragen en klachten.

- Belanghebbenden van de organisatie zijn:
  - Het is een maatschappelijke organisatie. Belanghebbenden heeft dan ook een 'ruime' betekenis. Onderstaand een opsomming van de meeste relevant/betrokken organisaties uit ons werkveld:
    - De aangesloten organisaties, bestaande uit 315 organisaties en groepen worden vertegenwoordigd in de Raad van Aangesloten Organisaties
    - Provincie Zuid-Holland (grootste subsidieverstrekker, tevens basis van de organisatie);
    - Samenwerking van de 12 natuur en milieufederaties (NPL gelden worden via dit samenwerkingsverband ontvangen)

- De inhoud en de kwaliteit van de aan belanghebbenden te verstrekken informatie wordt als volgt gewaarborgd:
  - De aangesloten organisaties, Raad van Aangesloten organisaties en nieuwsbrieven
  - Provincie Zuid-Holland – evaluatiemomenten (zie boven)
  - Samenwerking 12 natuur en milieufederaties – samenwerking vindt op projectbasis plaats. Rapportage vindt gerelateerd aan de projecten plaats.
- De wijze waarop de informatie wordt verstrekt is:
  - Inhoud delen door het gebruik van de standaardmiddelen: internet, email, (elektronische) nieuwsbrieven en presentaties;
  - Formele stukken als jaarverslag etc worden alleen op verzoek als fysieke documenten afgegeven maar zijn via de website digitaal beschikbaar.
- De inrichting van de communicatie, zodat de informatie relevant, duidelijk en toegankelijk is voor belanghebbenden is als volgt:
  - Database met adresgegevens van belanghebbenden is aanwezig
  - Informatie wordt op een standaardwijze gearhiveerd
  - De opzet van de nieuwe website maakt dat ook voor externen een grotere toegankelijkheid van deze informatie wordt bewerkstelligd.
- De manier waarop de instelling omgaat met de ideeën, opmerkingen, wensen en klachten van belanghebbenden is als volgt:
  - De organisatie staat altijd open voor berichten uit haar omgeving en heeft via de verschillende gremia de nodige mogelijkheden gecreëerd dat deze adequaat kunnen worden ontvangen, verwerkt etc.
  - Met invoering van het nieuwe bestuursmodel is ook een klachtenregeling ingevoerd die voor alle betrokkenen duidelijk maakt hoe om te gaan met klachten en hoe deze af te wikkelen.